

J 2001-ben alapította Böszörményi Zoltán Irodalmi Jelen

A Nyugati Jelen irodalmi melléklete. Megjelenik havonta — III. évfolyam 15. szám 2003. január

Szerkeszti: Böszörményi Zoltán

Munkatársak: Irházi János, Karácsonyi Zsolt,
Kinde Annamária, Pongrácz P. Mária

http://ij.nyugatijelen.com

ij@nyugatijelen.com

Anyagaink utánközlése csak a forrás megjelölésével

Illyés Gyula

A betiltott Petőfi *

180 éve született

Barabás Miklós metszete

1937. március.

Egy irodalmi est műsorából a rendőrség kihúzott hat Petőfi verset. Sorjában A nap, a Palota és konyhá, Az országgyűléshez, A XIX. Század költői címűeket s Az Apostol egy részletét. A betiltott Petőfi versek száma ezzel negyvenre emelkedett. Mielőtt egy szót is fűznék ehhez, idézzük emlékezetünkbe az egyik közveszélyes verset, az 1845-ből való A napot:

Mi az a nap? Mi az a nap?

Nekem is nap az tulajdonkép.

Ugyan mi hát?... hát semmi más,

Mint egy nagy szapanbuborék.

Valami óriás fiú

Ki fújja reggel keleten,

S szétpattan este nyugaton, –

És ez minden nap így megyen.

Ennyi az egész vers: egy foszlány a közelgő Felhőköl. Hálás téma volna találgatni, hogy közbiztonsági szempontból mi kivetni valót talált benne a hivatalnok, akinek az államon át a társadalom a legnagyobb magyar költő elnémitására adott jogot. Hosszan gúnyolódhatnánk fölös aggodalmán, simplicissimusi túlbuzgalmán, irodalmi hozzáértésén. Nem beszélve arról, hogy amilyen alapon a Petőfi-előadásokból kitorlik a „félreérthető” részeket, olyan alapon az istentiszteletekből kiillhatnak a fele bibliát: abban még keményebb mondatok vannak a jogról, igazságról, a szegények-gazdagok viszonyáról. De sem gúnyhoz, sem vitához nincs kedvünk. A lamentációhoz sem, amely ilyen alkalmakkor hasztalanul föl-fölhangzik. Szellemi integritásunkon esett sérelem. Ha van eszköz a szoborrombolás megakadályozására, kell módot találni az effajta, annál sokkal súlyosabb sérelem meggátolására. Kik illetékesek erre, kik képviselik itt Petőfit, az irodalom épségét? Akad közülük, aki e sorokat olvassa? Vegye egyenesen hozzá intézett beadványának. Egy hivatalnok, vagy tán még inkább egy rendszer hibájából nyilvános közérték csonkítás történt, pontosan úgy, ahogyan arról már a költő is beszélt:

Oh szent költészet, mint le vagy alázva,
Miként tiporják méltóságodat
Az ostobák...

A költészet című versében mondja ezt, melyet mintegy tárgyi bizonyítékul szintén betiltottak.

(A Petőfi-émlékezés folytatása a II. oldalon)

*Megjelent a szerző ltt élned kell című kötetében, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1976.

Irodalmi Jelen Könyvek a nyugati szórványvidékért

A népi bölcsesség szerint, aki fát ültet, az a jövőre gondol. Aki könyvkiadásra adja a fejét, az viszont hisz a folytonosságban, hisz abban, hogy lesz becsülete a jövőben is a szép és igaz szónak, szerelmese a meghitt órák örömeinek. És lesznek anyanyelvük kultúrájához ragaszkodó emberek. Aradon könyvkiadó bontogatja a szárnyát. A Con-

cord Media Rt. gondozásában megjelenő Irodalmi Jelen Könyvek a nyugati országrész tehetséges és igényes tollforgatóinak kívánnak nyilvánossági lehetőséget biztosítani.

Nem csekély bátorság és e tájak és emberek szeretetében gyökerező elkötelezettség kell egy ilyen hézagpótló vállalkozáshoz, hiszen fél anyaországnyi

terület átfogásáról van szó. És a mai profitközpontú világban a szellemi értékek ápolása igen mostoha az anyagi javak biztosítása mellett. A Partium és a Temesköz egyre hangsúlyozottabb szórványjellege ellenére sem akar lemaradni belső Erdély szellemi mozgásaitól. Ezt célozza a pénteken sikeresen beindult IJK-sorozat első kötete, Szőke Mária Vízumkényszer a paradicsomba riportkönyve, amelyet rövidesen hasonló kedvező fogadtatásra váró könyvek követnek.

PUSKEL PÉTER

Mandics György 60 éves

„Nem minden álmodozó boldog, nem minden zseniális gondolat találja meg a hozzá mért kohót, hogy kiégesse, formába öntse az eszme szülte anyagot. Nem minden féktelen fantáziájú ember bírja a szárnyalást, van, aki megtorpan képzelete titáni szülőiteinek láttán.”

Pongrácz Mária köszöntője

Mihai Eminescu emlékezünk Franyó Zoltán két nagyszerű versfordításával. A román költészet legkiemelkedőbb alakja 153 évvel ezelőtt, január 15-én született.

III. oldal

Fejezetek a temesvári magyar színházról – Szekernyés János most induló sorozatának első része a lap IV. oldalán. „Románia jelenlegi területén Temesvár a legrégebbi színházi város (...) A kezdeti időszakban a Temesvárra elvetődött dalársulatok leginkább színeken és csűrökben adták elő, mutatták be produkcióikat.”

Az egy éve, február 9-én alakult Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL), most február 8-án, Kolozsváron tartja közgyűlését.

VI. old.

Bottlik Géza levelei

„...lehetne valakit másképpen, mint családiában, melegséggel szólítani, valakit, ki annyi átérző lélekkel, annyi igaz őszinteséggel, meghatározható szavakat talál a legszebb dicséretre, melyekkel munkásságomat elhalmozta.”

VII. oldal

60 éve halt meg Rejtő Jenő

Az ember, ki azt álmodja, hogy él

Hatvan éve halt meg Jevdokovóban Rejtő Jenő, a magyar irodalom alighanem legolvasottabb írója és legnagyobb nevetettője. Am halála „csak” egy tény a sokból, amely a valóságban nem állja meg a helyét. Lehet, csak eltűnt a ködben, mint Piszkos Fred Az elveszett cirkálóban. Lehet, hogy el is temették, vagy csak bedobták egy tömegsírba, ám Rejtő a sírban csak álmodik, azt álmodja, hogy él, és minden egyes olvasással és nevetéssel, amit kivált népes közönségében, egyre előbb álmat hal.

Ma már lassan rájövünk, hogy Rejtő több mint egy a tucatból, és látni kezdjük, hogy vállalt műfajában, a ponyvában ugyanolyan értékeset alkotott, mint irodalmunk bármely más nagyja a respektálatlan műfajokban (s csak azért nem írok neveket, hogy nehogy aztán bőszt kritikások támadjanak, hogyan merészelem Rejtőt egy lapon emlegetni, pl. Illyés Gyulával. Pedig ez Illyésnek is megtisztelő len-

ne). Ma már az erdélyi fiatal irodalom két lapja is, az Előretolt Helyőrség és a Serény Múmia büszkén vállalja Rejtő örökségét, és az irodalomtudósok egy része is nemcsak a paplan alatt (nehogy észrevegyék) olvassa Rejtőt.

S miközben olvassuk, Rejtő a magyar irodalom legvidámabb álmait álmodja, egy olyan világot, mely – fejfelé állva, sírva nevetve, mindegy – akkora élet-szeretetet sugároz magából, amely lehet, még a legbesavanyodottabb embernek is mosolyt, de inkább felszabadult hahotát csal az arcára. S csak néha szomorodunk el, mikor a sorok között előbukkan a való világ is, és keveredik azzal a káprázatos másikkal, ami csak és kizárólag a Rejtőé. De ezt nem bánjuk, mert talán még szebb lesz minden, és csak annyi változik, hogy sírva ugyan, de tovább nevetünk. Mert Rejtő tudta azt, amit csak a legnagyobbak: az élet a fontos, és semmi egyéb, a maga csodálatos, sírát-nevetést egyesítő gazdaságával.

Ilyenkor néha eszembe jut a szerző, aki a tények szerint Ukrajnában halt meg munkaszolgálatosként, s aki halálában, de életében is azt álmodta, hogy él. Mert életében is csak álmodott, a piszkos anyagiak miatt nem teltt neki többre (ennyire vigyáztunk már akkor is irodalmunk nagyjaira). Alljon hát itt írói testamentuma, fogadjuk el attól az embertől, aki ránk testálta az élet szeretetét, pedig mi nem is adtunk neki semmit:

Sír (a) felirat

Ki itt nyugtalanodik csendesen,

Író volt és elköltözött az élők sorába.

Halt harminchat évig, élt néhány napot,

S ha gondolkozott, csak álmodott

Néhány lapot. S mikor kinevették:

Azt hitte, hogy kacagtatott.

Most itt fekszik e nehéz

Temetői hant alatt,

Zöld koponyáján kiüt a csira

És azt álmodja, hogy él.

Szegény. Béke hangjaira!

Ámen.

Álmodj szépeket, Jenő!

SÁNTHA ATTILA

Rejtő Jenőre emlékezünk a II. oldalon

Parti Nagy Lajos

A fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról látni a tengert

a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról látni a tengert és Troppauer úr valóban virág ül a kaucsuk kínai vázában és a montenegrói szakácsnő naponta gondját viseli így van ez de az éposz sose jut tovább anyám én Rejtő Jenő vagyok s nem P. Howard

1. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról látni a tengert nem azért de poltzbittner alajos kártya és anizx műnyomó műhelyében se szebben hát vitathatatlanul költészet az mikor a pitralon illatú kormányosmatróz megfordítja alkonyattját a nagy kékséget és üzen tintaceruzával Baba! minden, de minden Teérted volt. Es most? és most? Csókol: Pepi.

2. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról látni a tengert ugyanaz fordítva csak részben igaz és nem átvitt értelemben hanem mert a líkórgyár és a volt kadétskola nagy mértékben takarja és oroszánokról is álmodnak olykor ha az idős tengerészek egylete ingyenjegyet oszt a városi cirkuszba

3. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról (részben) látni a tengert és ha feljön a hold mert feljön el lehet akkurátusan szivarozgatni az összes hajdani Kalóz Jenny háromszoros nagymama immár legalább mindamellert feljön a hold és paraszánál akkurátusan el lehet szivarozgatni

4. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon (teraszáról részben látni a tengert) mint minden rendben tartott épület fehérre meszelt valamint a réztárgyak rendszeren ki vannak szidolozva és félévente újra van kátrányozva természetesen a pissoir is ámde csikos trikót csak a kertész hord akit 1932-ben sodort ide csikszeredáról az úszni tudás és ő pipázik egyedül

5. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról részben látni a tengert van itt egy hajdani másodgépész aki ivott grogot és miért ne ivott volna 1927-ben valamelyik keresztlány lakodalmán dunavecsén reggel feljön a nap mint emancipált dalmát leány a szabadstrandról ki-ki védi kilenc tő petüniáját kisebb darab viharkabáttal

6. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról részben látni a tengert sok mást is persze például tiszta időben látni majland tornyait mind a harminckettőt és esetenként felrélik az abonyi kettő is valahonnét az első elemi és az első puerto ríci foszfátrakodás közül

7. a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról részben látni a tengert kikötő hátán kikötő és bizon nem tudhatja az ember hogy mikor kerül szárazdokkba illetve hogy fellobogózt hajója alól mikor zsilipelődik ki a víz nem tudhatja

mégis a fiumei kettes számú tengerész-szeretotthon teraszáról látni a tengert ma jön a borbély szelíden az arcok ezüst keféi ellen ma jött az orvos és Troppauer Hümér mindmáig tetovált karjára mentőövet pumpál kifulladt ez az éposz leereszt Hümér úr számos izmain a sellő egyre lomhább halfarka csapdos és eltűnik az ing alatt egyre kevesebb haját sópör össze a montenegrói szakácsnő a teraszon mintha nem is ma jött volna a borbély

A költő nem azáltal diadalmasul bele a halhatatlanságba, ha lényének forró elevenségét pózos szoborba fagyaszják, ha szellemi örökségének méltatlan haszonbérői cafattá koptatják a nevét. Hanem azáltal, ha a verseiben akkumulált eleven erő kihat a nemzet legtávolabbi periferiáira is: ha titkos vérkeringése által átítatja és megtermékenyíti a nemzet minden rétegét, és ha a nép lelkéből a népköltészet közvetítésével kapott energia a dal szuggesztív delejességében visszaárad a népbe. Ha megint dal lesz a dalból, a nyers, primitív, szegényes népdalból, mélyebb, meggrázóbb, emberibb Népdal, mely azok lelkét, akik – talán költője-feledten – éneklék, a zseni által kifejezett élet gyönyörében egy ritmusba dobantja az egész emberiség lelkével.

Juhász Ferenc

Petőfi válogatásakor*

Bennem két Petőfi-kép él egyre izgatottabban. Az egyiket egy 1844-es versének négy sora marja a lélekbe:

Pipára gyűjtök, s az esőnek
Halk susogását halgatom,
És végigszállok gondolatban
A messze fekvő múltakon.

Igen, ez a szelíd és esőfényes, borús és játékos, halk és buborékosan kopogó, pipafüstös és édesen fillentő négy sor nekem a Petőfi-kép egyik összefoglalója. Látom az alig huszonegy éves fiút, a veszedelmes-gyönyörűséget, a szenvedélyes vallomást csöndesen érlelő, de még lomha Pest egy házában, az emeleti szoba ablakánál ülve. Kis vörhenyeges-fekete szakállal a kancsal sovány fiút, akit már föl-készített a sors a legnagyobb feladatra, aki maga a tisztaság, maga a láng. Sándort, aki a magyar múlt és a magyar jövőndő összesűrűsödött csillaga, akit újraálmódott magának az emberiség, hogy legyen hite még önmagában. A szelíd négy sor mögött az eljövendő harc lobog föl, a nagy élet félelmetes, fényes-séges és örökövaló villámtüze. A másik kép? Az már a pusztulásé, a világi katasztrófa, a szétzilált haza, a menekülés. Futott ő is, sápadt arccal és lobogó köpönyeggel, amíg le nem dőtték a lóhátról? Csillag lett, legenda, vagy belefűlt a vágyálmok mocsarába? A

Franyó Zoltán

Az igazi Petőfi*

Most, amikor megint Petőfi lelkét idézzük, nem lehet sürgősebb kötelességünk a nagy költő iránt, mint hogy egyéniségét megfeszítsük a hamis legendák penészétől, költészet tropikus kertjéből kigyomláljuk az évtizedek folyamán felburjánzott frázisokat, acélos verseiről lecsiszoljuk az irodalomtörténeti kommentárok rozsdáját. Nem lehet fontosabb feladatunk, minthogy a maga eredeti tisztaságában adjuk át a jövőnek, mely talán mi vagyunk, de amely lehet, hogy az idők végzetes zuhogásában csak ezután következik el, talán akkor, amikor a Petőfi lírája

a minden népek minden költőinek a sovinizmus gőg-jéből kigyógyult, a fajgyűlölet poklából felszabadult, osztálytalanul eggyé-lelkezett lelkéből a beteljesülés boldog visszhangjaként ujjonghatja világgá a „világszabadság” himnuszát.

Erre a feltámadásra vár, mert erre született, ezért élt, írt, szeretett, gyűlölt, szenvedett és halt meg Petőfi, a mi Petőfink, az egész emberiség Petőfije!

* Az 1939-ben írt Franyó tanulmány, melynek egy részletét idéztük A pokol tornácán című kötetében jelent meg, Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1969

Petőfi Sándor

A székelyek

Nem mondom én: előre székelyek!
Előre mentek úgyis, hős fiúk:
Ottan kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata legrémesebben zúg.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Úgy mennek a halál elébe ők,
Amint más ember menyegzőre mén:
Virágokat tűznek kalapjaik
Mellé, s dalolnak a harc mezején.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Ki merne nekik ellenállani?
Ily bátorságot szívében ki hord?
Mennek, röpülnek mint a szél, s űzik
Az ellenséget, mint szél a port!
Csak nem fajult el még a székely vér,
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér!

Karánsebes, 1849. április 17

Rejtő Jenő, a ponyvakirály

(1905–1943)

„Körülröhögte volna, ha valaki azt mondja neki, hogy majdan filológusok dolgozzák fel a hagyatékát, diákok választják szakdolgozati témául, és irodalomtörténészek boncolják műveit...” írta Karinthy Ferenc Rejtő Jenőről, akit, mint P. Howardot, a ponyvaregényparódia-író ismert meg a világ.

Szokatlan munkamódszerek

Rejtő írói módszerei meglehetősen eltértek az átlagostól: legtöbb munkája nem egy csendes szobában, hanem zajos kávéházakban született. Fél életét a korszak legendás kávézóiban, a New Yorkban és az Indiában töltötte, ha pedig a pincér hozta a számlát, ő kitépett néhány oldalt jegyzetfüzetéből, és odaadta őket egy futárnak. Ezekre a papírokra írta előzőleg legújabb regényének részleteit, vagy készülő színdarabjait. A futár elrohant velük a kiadóhoz, vagy valamelyik színházigazgatóhoz, akik azonnal készpénzzel fizettek értük, így Rejtő is rendezni tudta tartozásait.

Nem szerette, ha munka közben zavarják

A legenda szerint egyszer egy Váci utcai panzióban vett ki szobát, hogy zavartalanul gépelhesse legújabb regényét. Jó szokása szerint éjjel is dolgozott, ám bekopogott hozzá a tulajdonos: hagyja abba a kopácsolást, mert a szomszédok nem tudnak aludni. Rejtő egy odavetett „Költöztesse ki őket”-tel elintézte a dolgot és gépelt tovább. A panzió tulajdonosa soppánkodni kezdett, hogy mégsem dobhatja ki a vendégeket a szobájukból,

pláne, ha jól megfizetik. Rejtő, mivel nem szerette, ha munka közben zavarták, felajánlotta, hogy másnap kiveszi a mellette lévő két szobát is. Aztán folytatta a gépelést...

Az írói fantázia diadala: légiós regények bakaruha nélkül

A közhiedelemmel ellentétben soha nem öltötte magára a légiósok egyenruháját, sőt Afrikában is csak néhány napig tudott csavarogni, majd elfogyott a pénze, és visszatoloncolták Európába. Azt vallotta, hogy a fantázia úgy kell az érvényesüléshez, mint az ételhez a só, ezért végigolvasta a korszak francia nyelvű légiós regényeit, földrajzi kiadványait, hogy aztán képzelete szárnyain suhanva alkossa meg hátborzongatóan hiteles, mégis erőteljesen egyedi hangvételű utleírásait. Kétségtelen, hogy sokat olvasott, korának egyik legműveltebb írója volt, regényalakjainak előszeretettel adta idehaza kevéssé ismert külföldi filozófusok, gondolkodók neveit.

Vidám élet – tragikus halál

Rejtő Jenőnek, a magyar szórakoztató irodalom legnagyobb alakjának bohém életét komor végkifejlet zárja: a második világháború alatt a nyilasok zaklatásainak állandó céltáblájává vált.

Hiába játszották darabjait telt házak előtt, hiába a rekordszám eladott könyvek sokasága, az ország kedvencét ez sem mentette meg a pusztító őrülettől: zsidó származása miatt nem kerülhetett el behívóját a munkaszolgálatra. Ide – a szemtanúk szerint – egy szál sárga felöltőben, félcipőben, minden csomag nélkül vonult be, mintha csak egy piknikre lett volna hivatalos. Könnyű hétvégi szórakozás helyett azonban a rabmunka és a gyűjtőtáborok kegyetlen világa fogadta. Rejtő és sok ezer társát Oroszországban, a túlélés reménye nélkül, a biztos halál várta.

Hálátlan utókor

Alighanem Rejtő Jenő az egyetlen magyar író, akinek olvasottsága vetekedik Jókaiéval – talán még felül is múlja – de még a nevét sem említik különböző irodalomtörténeti munkákban. (A Magyar Irodalmi Lexikonon kívül szinte sehol sem szerepel az író.) Elgondolkodtató még az is, hogy amikor az olvasókat több mint hat évtizede szórakoztató Rejtőről egy rövid utcarészletet neveztek el a közelmúltban Budapesten, volt olyan parlamenti párt, melynek képviselői zajos nemtetszésüknek adtak hangot, hivatkozva a magát büszkén magyarnak valló író zsidó származására...

(Forrás: www.nyugat.hu)

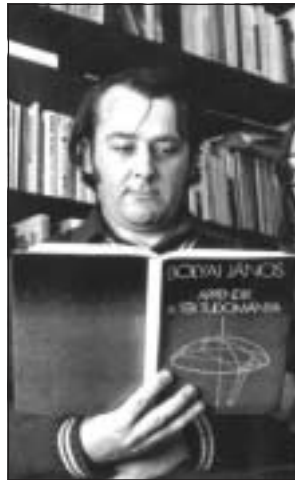
„Jöttünk a sodró időben”

Mandics György hatvan éves

Felköszöntenelek Gyuszi, de jó ideje néma már a temesvári telefonod. Új hazában, más városban folytatod a munkát, váltod valóra írói terveidet. Felkeresnélek gondolatban, de te csillagmezőkön jársz, a lehetséges és elképzelt világok határtalan tereit araszolod. Naiv, kisfiús hittel táplálsz magad nem csendesülő, parázsvörös kételyeid, s mégis bízol abban, hogy megtalálhatod a múltak kútjának vizében az üvegretét, kék szőrű csikókkal, csillagszárnyú madarakkal. Bízol abban, hogy eléred a tapintható végtelent. Költőnek indultál „gyönyörű gyökerekkel”, melyek az anyaföld

táltos fűvét taposták, s nyugtalanított a víz álmatlansága. Költőként bizonyítottál, amikor kiolvastad Bolyai János jegyzeteiből azt az új, más világot, s amikor a sodró időben egyengetni próbáltad törekeny lelkedet. Jó volt együtt szárnyalni veled, bár nehéz röplés volt, szívajdító, szárnymerevítő gyakorta. A mi nemzedékünk játszadonni is csak komolyan tudott.

Hatvan esztendő teltől, könyvárnyai kötetekkel állsz a megmérettetés mérlegére. De nem, még korai lenne meghúzni azt a bizonyos piros vonalat. Rabul ejtettek a titkok és rejtélyek, a

letűnt civilizációk csillagképei világitanak szemedbe, melyek

fényét átszűri a bolyhos, sötét ég. Zöld emberké, repülő csészealj, beszélő romok és talányos rajzok, vonalak és csúcok rengetegében próbálsz megkeresni az egyenes utat. Nem minden álmodozó boldog, nem minden zseniális gondolat találja meg a hozzá mért kohót, hogy kiégesse, formába öntse az eszme szülte anyagot. Nem minden féktelen fantáziájú ember bírja a szárnyalást, van, aki megtorpan képzelete titáni szülőiteinek láttán. A te játékos, Gyuszi, most immár hatvan éven túl, energia- és információforrást buzogtat. Az ész színeivel telik meg az írás, mely kezded alól kikerül. Ezért hozhat örömet és beteljesülést neked ez a komoly játék.

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Drakula tükörképben

Egy erdélyi magyar vámpír-regény, villant eszembe, amikor kézbe kaptam **Bogdán László** *Drakula megjelenik* című könyvét. Tényleg, elkel már ide egy jó kis vérszopós, szexuálisan túlfűtéssel átítatott, gótikus felhangoktól zengő opusz, fűztem tovább elgondolmányaimat, miközben nekifogtam. Nos, utóbb számot kellett vetnem a vértelen valósággal: nem azt kaptam, amit láttam. (Ezt ne-

ked, Baudrillard, látom magam előtt a szerzőt, amint szakállába vigyorog és beint...) Szó sincs itt arról, hogy a mitikus gróf öröknek látszó álmából felébredve a miotikus színre s egyben a tettek mezejére lép, hogy aztán egy sarkon beleütközzék Doktor Vámpír vadászba, akivel aztán összemeríti diabolikus erejét, és végül természetesen a nihilbe foszlik. Bogdán László Drakulája odabentről indít, egy munkáját becsülettel végző szekuszt hasadt tudatának másik tételéről. A szerző választott hősének diabolikájára emlékeztető gesztussal beépíti az árnyékróftól áldozatába, mintegy sugallva, hogy a hozzá hasonló retteneteket ne kint keresse a mindenkor önmegevalósító, hanem elsősorban önmaga vagy felebarátai poklának valamelyik belső körében. Ezen olvasat szerint tehát Drakula eleve képben van, ha belső tükörképben is – horribile dictu, annak ellenére, hogy a hagyomány szerint a vámpírnak nincs tü-

körképe. Feltevődik persze az a posteriori megkerülhetetlennek tűnő kérdés, hogy ha mindannyiunkban ott lapul a vámpír vagy egyéb szörnyeteg, hogyan és mit találja meg magának azt a bizonyos rést, ahol füstként előszívároghat. Nos, az elmeorvosok azzal nyugtatják a jámbor jedermant, hogy a tudat jégpáncéljának rianása csakis zsenge korában fenyegeti az embert, ezért ha valaki elrúgta magától azt a bizonyos harmincegy-néhány évet, végre megnyugodhat: a bugyrokban rejtőzõ rémek örökre bent rekednek a palackban. A Bogdán-féle szövegből viszont a kórkép korrekt ábrázolása mögül az árad, hogy bizonyos külsõ tényezõk hatására, mint amilyen például a többnyire arctalan hatalmi gépezet delejes hatása egyesekre, bármikor bekövetkezhet a jégzajlás, és elõpattan a homálygróf, teljes fogazatban. Az áldozat pedig felveszi ellene a harcot, a ragyogó stílusérzékkel megszerkesztett, egy-

mást át meg átszelõ idõsíkok mindegyikében, akkor is, amikor a palackból a dugót kihúzó hatalom már csak a nagy történetben létezik, de persze hiába, mert nem az a balszerencse ragadta el voltaképpen, amely ellen oly nagy erõvel küzd (lásd a regény Kavarisz-mottóját). A hatalom vámpírja a kellõ idõben hozta létre önmaga tükörképét az áldozat tudat-térletén, leszámolva ily módon a vele kapcsolatos hiedelmekkel. Ebbõl kiindulva az is igen könnyen elképzelhetõ, hogy legközelebb már a szenteltvíznek, keresztnek, fokhagymának és napfénynek is fittyet hány. A vámpír-hordozó persze mit sem tud az ördögi transzponálásról, õ szegény csupán közvetlen vízió-társától szeretne szabadulni, nem is sejtve, hogy az nem több vetületnél. S miután az általa elképzelhetõ összes verzióval szükségszerûen kudarcot vall, levonja önmaga és mindenki számára a háttorzongató végkövetkeztetést: „Hogy mindez mikor kezdõdött, nem tudom...”

SZÁNTAI JÁNOS

Homokóra-effektus

Anavi Ádám kötetének kronológikus sorrendben kellene tartalmaznia azokat a verseket, amelyek lapokban, folyóiratokban megjelentek az elmúlt hat évtized során, könyvben azonban sohasem szerepeltek. Azzal, hogy a költő vissza (fel)fordítja a homokórát, vagyis ellenkező időrendben tárja elénk verseit, a homokóra imígy jelzett idejét nem a halál felé menetelve, hanem – génjeiben található optimizmusa által diktálva – az ifjúság irányába peregnék, jelképesen is. *Halj meg gyorsan, Temetésem* után még a *Temesváros* ciklus jön, ahol ifjúkori éveit töltötte, végül a *Drága ének* a gyermekek közé viszi vissza, az élet kezdetéhez. Így peregnék a homokszemcsék 2002 *cigány barokkjától* 1942-ig, az első, a *Hess, szegénység!* kötet némely verséig. Van itt minden, ami valaha

nyomdafestéket látott, fordítás is, történelmi és tudományos fantáziálás a vers eszközeivel, hiszen Anavi Ádám elsősorban rím-zsonglór és bohóc: feldob egy sorvéget, mint egy tojást, és elkapja a leesőt, anélkül, hogy az szétloccsanna az élet cirkusz fűrészpörán, és közben jókat kacag a mutatóvonalon.

S ha már a homokóránál tartunk, mint időmérő, nem kerülhetjük meg elsődleges funkcióját, hogy annyi idő alatt pereg le a felső részből a homok, amennyi alatt a tojásnak meg kell fõnie (Anavi mindjárt csavarna rajta: annyi idő alatt kell a tojásnak keménynek lennie!). A tojás, illetve az ovoid forma pedig, valamennyi kultúrában a teljesség, illetve az élet csíráját jelenti. (Anavi itt megint élni fog a „költés” ige vers-, illetve

csibe-produktumának lehetőségére.) Az immár 94 éves költőnél a (strucc)tojásnyi kötet rávilágít arra, amit eddig, időnként megjelenő könyveiben nem észlelhettünk – csupán eme, hat évtizedet átfogó, sajtótermékekben megjelent versek seregszemléje során: egész univerzumot foglal magába, történelemtől, kibernetikáig, szociográfiáig, lokálpatriotizmusig, gyermeklélektanig. Mindezt játékosan teszi, lévén ez örök jellemzője eddigi valamennyi írásának.

De nem csupán alkotásainak. Ha strukturalista elemzésbe bocsátkoznánk, kimutathatnánk a költő „természete” és versei közötti azonos gének létezését.

Hiszen Anavi, lassan már – egy életmód is.

A kötet, amely elkábit sokszínűségével időutazásra invitál –

visszafelé. Ezért külön csemege egyes verseknél a megjelenés dátuma.

Élj sokáig – Drága ének!

OBERTEN JÁNOS

MIHAI EMINESCU

1850. január 15.–1889. június 15.

Száz árbc közül...

/Dintre sute de catarge/

Száz árbc közül, mely útra
Indul öbléből vidáman,
Mennyi vész el összszúvva
Feretegben, tengerárban?

Hány madár, mely szállni készül,
Hogy szebb tájakig lebegjen,
Pusztul el rajszámra végül
Tengerárban, feretegben?

Bárhoz fuss a vakszerencse
Vagy egy eszménykép nyomában,
Föl-le hánykodik egyre
Feretegben, tengerárban.

Verseidben is az eszme
Mindörökre érthetetlen –
Szellők szárnyán zsong a messze
Tengerárban, feretegben!

/1880/

Fordította: FRANYÓ ZOLTÁN

ANYÁM

/O, mama/

Anyám, én jó anyácskám, a rezgő fák alatt
A lomb neszével múltak kódéből hív szavad.
A szentelt sírhalomra, sötét kriptára száll
A fűzfa lombja, melyben az őszi szél kaszál,
Holt hangodat sugallja, ha egy kis ág zörög...
Örökkön fúj a szellő és álmod is örök.

Ha meghalok, te kedves, zokognod nem szabad,
A szent és drága hársról szakíts egy friss gallyat
És ásd el önkezdeddel halott fejem felett,
Szemed könnyével öntözd az élő sírjelet:
És lent megérezem árnyát, bár rám terült a rög...
Örökkön nő az árnyék és álmod is örök.

De hogyha úgy adódik, hogy együtt meghalunk,
Ne zordon cinteremben legyen jövő lakunk,
A sírgódrunket ássák a vízparton – csak ott
Pihenjen egy koporsó ölen a két halott:
Hogy mindig ott lehessen szívem szíved fölött...
Örökkön sír a víz majd s az álmod ott örök.

/1880/

Fordította: FRANYÓ ZOLTÁN

/Megjelent az EMINESCU: Versek című, Franyó Zoltán fordításában kiadott kötetben, Eminescu Könyvkiadó, Bukarest, 1973/

Fejezetek a temesvári magyar színház történetéből

1. A Szerb utcai színház deszkáin magyarul dalra kelt Thália

Románia jelenlegi területén Temesvár a leg-
régibbi színházi város. Német és szerb nyelven
játszó színházak ugyanis már a 18. század
első felétől rendszeresen felkeresték a törökök
1716-os kiűzése után osztrák fennhatóság alá
sorolt országrész katonai és közigazgatási köz-
pontját, amelyet megszállók mérnöki tervek alap-
ján teljesen átépítettek, mélyrehatóan korszerű-
sítették. Az új Vauban-típusú téglavár falai közé
egy jellegzetesen barokk garnizonvárost emel-
tek, amelyik hosszabb távon a színházépületet
sem nélkülözhetette. A városi tanács 1757-ben ha-
tározta el, hogy a színházszó együttesek valamint
a közönség igényeinek és elvárásainak maradék-
talanul megfelelő színházat építtet az 1754-ben
felszentelt püspöki székesegyház előtti piacté-
ren. A terv a beruházáshoz szükséges anyagi for-
rások hiánya miatt nem valósult meg. A kezdeti
időszakban a Temesvárra elvetődött daltársulatok
leginkább színekben és csűrőkben adták elő,
mutatták be produkcióikat. 1761-ben tető alá ke-
rült a rác város háza, amelyben Josef Brigido báró,
tartományi elnök kezdeményezésére s a császár
kincstár költségén kialakítottak egy na-
gyobb termet is, amelyben bálakat, multságokat
és színelőadásokat is rendezhettek. Miután meg-
szűnt a külön illir magisztrátus, s a város kö-
zigazgatása egységes vezetés alá került, 1782-
ben a Szerb utcai épület egészét 9814 forintos
költséggel színházzá alakították át. Az 1790-es
évek elején megnagyobbították, átalakították és
korszerűsítették a temesvári színház épületét,
amelyben a nézőtér mellett egy kávéház, tánc-
terem és vendéglő is helyet kapott. A felújított
színházteremben 175 földszinti ülőhely, 21 föld-
szinti páholy, 26 első, 26 második emeleti páholy
állt a közönség rendelkezésére. Tekintélyes
magyarországi, ausztriai, csehországi színház-
gatók váltották egymást a temesvári theatrum
élén. Alkalmanként szerb truppok is megjelentek
s tartottak előadásokat a Bánság fővárosában.
A magyar színházak látó- és érdeklődési kö-
réről hosszú időn át teljesen kiesett a Maros és
a Duna közötti tájegység, amelynek zömében
magyar lakossága a török hódoltság több mint
másfél évszázada alatt kipusztult vagy elmenek-
ült. Az osztrákok meg 1779-ig, a vármegye-
rendszer visszaállításáig nem engedtek kuruco-
kat és protestánsokat – vagyis magyarokat! – a
Délvidéken megtelepedni.

A reformkor fölpezsdült légköre vakmerő lépés
megtételére sarkallta az Erdélyi énekes Játszó
Társaságot: 1828 őszén országjáró körútja állo-
másai közé Temesvárt is beiktatta. A városi ta-
nács és Klapka József polgármester pedig ke-
gyesen megengedte, hogy a magyar vándortár-
sulat egyetlen előadást tartson a „kis Bécsként”
számított Béga-parti településen. Temesvá-
rott, a Szerb utcai városi színház deszkairól
1828. szeptember 15-én – 175 esztendővel ez-
előtt – hangzott el először magyar szó is. A kivá-
ló erőkből álló együttes Ruzitska József kolozs-
vári karmester és zeneszerző Béla futása című
négy felvonásos „nemzeti operáját” adta elő át-
ütő, visszhangos sikerrel. Antoniusi alakjáért s
érces, férfias hangjáért főként Bartha Jánost tűn-
tették ki rokonszenvével és lelkes tapsaikkal a
bánsági nézők. A környező települések földbir-
tokosai, közhivatalnokai közül is sokan bekocsi-
káltak a megyeközpontba az eseményszámba
menő előadás megtekintésére. A magyar színház-
játszók remek teljesítményéről a legnagyobb el-
ismerés hangján számolt be a Klapka József pol-
gármester kiadásában megjelent hetilap, a Ba-
nater Zeitschrift. Kidolgozott, kvalitásos zenés
előadással lepték meg az igényes és finnyás te-
mesvári publikumot az Erdélyből érkezett magyar
színészek.

Az Erdélyi énekes Játszó Társaság kedvező
benyomása és tapasztalata más magyar vándor-
társulatokat is arra csábított és ösztönzött, hogy
alkalmanként felkeressék, útbajtsák Temesvárt,
amelyet naplójában Déryné Széppataki Róza
„egy valódi nobel kis város”-nak nevezett. Hogy

a feszes iramban fejlődő és gyarapodó település
döntő többségében német ajkú polgársága is
megérthesse és élvezhesse az előadásokat, a
vendégként fellépő magyar színházak legin-
kább operákat, énekes darabokat játszottak a Bé-
ga-parti városban. Daltársulatok, operák szere-
peltek Kilenyi Dávid színházának műsorrend-
jén is, amelyek az 1820-as és 1830-as években
többször is vendégszerepelt Temesvárott.

A 19. század eleje magyar színészetének leg-
jobb erőit tömörítő és felvonultató Kassai Dal-
és Színésztársaság 1832 nyarán Aradon és Te-
mesvárott vendégszerepelt. A nagyszerű együt-
tesnek kiváló tagjai voltak: Déryné, Kántorné,
Kovácsné, Pálné, Szentpéterné, Telepné, Bar-
thané, Székely Zsuzsanna, Egressy Gábor, Láng,
László József, Telepy György, Megyeri, Szerda-
helyi József, Szilágyi Pál, Bartha János, Udvar-
helyi Miklós stb. Még a Maros-parti városban ját-
szott s aratta sikereit a társulat, amikor két szí-
nész – Megyeri Károly és Szilágyi Pál – átutazott
Temesvárra, hogy Temes vármegye főjegyzőjétől,
Desseffy Antaltól megszerezze a vendégsze-
repléshez szükséges engedélyt. Miként Szilágyi
Pál visszaemlékezéseiben megírta, küldetésük
szinte kudarcra végződött. Kilenyi Dávid gyenge
színházának egy hónappal korábbi vendég-
szereplése ugyanis valósággal megbotránkoztat-
ta, alaposan kiábrándította a temesváriakat. Te-
kintettel az épp esedékes megyei tisztújításra a
főjegyző nagy nehezen engedélyezte a kassaiak-
nak, hogy három előadást tartsanak Temes vár-
megye székhelyén. Az Aradról átrándult társulat
a Sevillai borbély című Rossini-opera előadá-
sával mutatkozott be az elbizonytalanodott, gya-
nakvó temesvári közönségnek. „A darab elke-
zdett, roppant csend volt, lassan-lassan egypár
brávó, végre taps, a pazarlásig, utoljára a mi fő-
jegyzőnk (...) egész büszkeséggel nézett körül.
»Barátom! – felkiált – lemoskát a szégyenfoltot,
melyet a múltiak itt hagytak! (...) Itt kell maradniok

KANTORNÉ ENGLHART ANNA

sokáig» – idézte emlékeit Egy nagyapa regéi
unokáinak című memoárjában Szilágyi Pál. A ma-
gyar színházak a közönség nemzetiségi össze-
tételét szem előtt tartva közkedvelt operákat, ze-
nés darabokat játszott a temesvári városi színház
deszkáin. Rossini népszerű operája mellett a
Tankréd, Elisa és Claudio, Othello, Marie vagy
az elrejtett szerelem, A fekete asszony és Mátyás
királlyá választása című darabok szerepeltek a
meghosszabbított vendégjáték műsorrendjén. A
társaság, különösen Kántorné, Déryné, Szerde-
helyi játéka annyira elragadta a temesvári közön-
séget, hogy több ízben is nyomtatott üdvözlő ve-
seket, díszes levélkéket szórta le a karzatról. A
színe vitt nyolc előadás közül Déryné Széppata-
ki Róza hétben szerepelt, alakított főszerepet.
Az anyagi siker is példátlan volt a maga idejében:

a temesvári kiruccanás 1800 forintos tiszta
hasznót hozott a Kassai Dal- és Színésztársasá-
gnak. Az előadásokról kimerítő, alapos beszám-
olókat küldött a Pesten kiadott Nemzeti Társal-
kodó című lapnak Pechata József, a karzatról le-
dobált üdvözlő versek szerzője: írásait tartja a
színház történet az első magyar nyelven írott
igazi, szakavatott színikritikáknak. Temesvár adta
tehát a magyar kultúrának az első, érzékeny tollú
színikritikust.

Pály Elek 15 tagból álló társulatával 1835 au-
gusztusában kereste fel Temesvárt. Megbí-
zottjával, Cseky Pállal levelet küldött Szegedről
Temesvár polgármesterének, amelyben arra kérte
Koronghi (Speckner) Jánost, hogy engedélyezze
Temes vármegye 1835. augusztus 24-én kezdődő
közgyűlése alkalmából „énekekkel is vegyített szin-
darabokat” adjon elő a Városi Színház termében.
Pály Elek truppa a Nagyvilág divatja című vígjá-
téket, a János kulacs című egyveleg műsort vala-
mint a Sajdár és Rusik, Vallomások, ördög Ró-
bert, Csérny György és Bűvös vadász című dar-
abokat illetve operákat mutatta be a temesvári és
a Temes vármegyei közönségnek. A magyar szí-
nészek 1835. szeptember 2-ig maradtak a Béga-
parti városba, ahonnan Lugosra, Dévára, majd
Kolozsvárra mentek. 1844-ben, amikor a temes-
vári magyar műkedvelő színjátszók bemutaták
Nagy Ignác Tisztújítás című vígjátékát, Demjén
Mihály társasága valamint a Szerdahelyi József,
Havi Mihály és Szabó József vezette együttes
vendégszerepelt Temesváron. Ez utóbbi társulat
a Bájital című opera mellett Szigligeti Ede sikeres
népszínművét, a Szökött katonát játszotta. Szere-
pelt a Szökött katonára s még néhány más nép-
színmű Kilenyi Dávid színházának – amelyik
1845. május 28-án kezdte meg újabb temesvári
vendégjátékát – műsorrendjén is.

1848 márciusának közepén Feleky Miklós
társulata játszott Temesváron, amelynek Prielle
Kornélia is tagja volt. Mérföldes lelkesedés ha-
totta át a Béga-parti város lakosságát is, amikor
1848. március 18-án értesült a pesti esemé-
nyekről, a forradalmi változásokról. „A harmadik
előadáson a közönség nemzeti kokárdával dí-
szítve jelent meg a színházban és a színészekkel
együtt énekelte a Szózatot, sőt a Nemzeti dal
elszavalása alatt, a refrain lelkesen együtt szá-
valta az előadó színésszel” – írta visszaemléke-
zéseiben Prielle Kornélia. Gorove István indít-
ványára a fényesen kiválóított színházban ingyé-
nes színelőadást tartottak 1848. március 19-én,
amikor is nemzeti lobogókkal díszítették fel a
nézőteret s „játszó személyek” élénkeltek a
Himnuszt is.

Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc eseményei alatt s azt követő időszakban
a Szerb utcai Városi Színház épülete elhagyatottan
árválkodott. A 107 napos ostrom is alaposan meg-
viselte, szembetűnő nyomokat, bombatalálalat
okozta üregeket hagyott rajta. A hajdani rác
város háza kijáratát, átalakított épületében az
abszolútizmus korot éveiben Szabó Ferenc ma-
gyar társulata vonult be elsőként 1852. május 29-
én. Korábban az együttes a gyárvárosi Arénában
játszott. A hathetes rövid szezonban a Kat-
vinszky, Tóth Soma, Lendvay, Rónai, Follinus,
Wagner, Grill, Havi, Jánosné, Boér asszony, To-
perczerne, Erdélyi kisasszony, Táborcsy, Tá-
borszky Flóra stb. alkotta társulat főleg opera-
előadásokat mutatott be, tartott műsort. A te-
mesvári közönség az Ernani, Lammermoori Lu-
cia, Kunok, Martha, Csel, Báthory Mária, Tihany
ostroma, Morzsiny Erzsébet stb. című előadá-
sokat láthatta Szabó Ferenc társulatának inter-
pretálásában. Magas vendége volt 1852. június
16-án a temesvári színháznak I. Ferenc József
osztrák császár személyében, aki azért érkezett
az erőszakkal létrehozott és német nyelven kor-
mányzott Szerb Vajdaság és Temesi Bánság fő-
városába, hogy letegye az 1849-ben a temesvári
vár védelmében elesett osztrák harcosok tiszte-
letére felállítandó emlékmű alapkövét. Temesvá-
rott időzve megtekintette Császár Kunok című

BARTHA JÁNOS – Zrínyi Miklós (Körner)

dalművének magyar nyelvű előadását. A követ-
kező években Szabó Ferenc Havi Mihályal tár-
sulva vezette opera- és színműegyüttesét, amely-
lyel minden esztendőben vendégszerepelt a Bé-
ga-parti városban is. Továbbra is főleg operaelő-
adásokat játszottak a Szerb utcai színház vala-
mint az Aréna színpadán. A Belizar, a Lammer-
moori Lucia, a Mártha, az Ernani mellett előadták
a Normát, a Profétákat s bemutatóként vitték
színe Verdi A két Foscari című operáját. Erkel
Ferenc levélben közölte, hogy megengedi Szabó
Ferenc és Havi Mihály társulatának Hunyadi
László című operája műsorra tűzését, bemuta-
tását. A Temesvárott játszó magyar színház
mutatta be először vidéken Erkel Ferenc operáját,
hét esztendővel a pesti ősbemutatót követően.
A pompás előadás visszhangos sikert aratott. A
Szabó-Havi-féle társulat prózai együttese,
amelynek Munkácsy Flóra, Almásy, Szerdahelyi,
Gyulai, Csizsér, Török és Philipovits kisasszony
voltak a főbb erősségei Szigligeti Ede darabjai –
A csikós, Magyarok a pogánykorban, Szökött
katoná, Gritti – mellett Körner Zrínyi, Schiller
Rablók drámáját valamint a Csapszék a Madon-
nához, A szép juhász, Mátyás diák, A szökőév,
A Notre Dame-i harangozó, Az egyenes út a
legbiztosabb, Szapáry Péter, Egy pohár víz, A
székér titka, Ludas Matyi stb. című színműveket
tartotta műsorán.

A következő szezonban jól mulatott a gyárvá-
rosi Aréna közönsége A vén bakancsos és fia, a
huszár című népszínmű bemutatóján. A Szabó-
Havi-féle társulat dicséretes igyekezettel sietett
megfelelni a temesvári közönség igényeinek. A
műsorrend a korszak legjobb darabjait ölelte fel,
a színészek meg tökéletesen betanulták szere-
peiket. A kolozsvári és az aradi színházak
egyesülése után az együttes több mint 100 taggal
rendelkezett. Szabó Ferenc kérésére és szorgal-
mazására vezették be 1858-ban a tatarozott, kor-
szerűsített Szerb utcai színházba a gázvilágítást.
Fehérre festették a mennyezetet, pirosra az
oldalfalakat. Dús aranyozás ékesítette a néző-
teret, amelyben kényelmes vörös bársonyüléseket
szereltek. „Színházunkat az ország legszebb
színházává varázstolták” – jegyezte meg a Te-
mesvári Zeitung munkatársa.

Philipovits István és Szabó József magyar
színházának vendégszerepelt 1861-ben és
1862-ben Temesvárott. Az osztrák-magyar ki-
egyezős évében, 1867-ben Follinus János ma-
gyar operaegyüttese a Bánk bán, Hunyadi László,
Trubadúr, Nabucco, Kunok, Sevillai borbély,
Norma, Proféták és más dalművek előadásaival
örvendeztette meg a temesvári zenekedvelő köz-
önséget. A kiegyezés tiszteletére a Temesváron
játszó német operatársulat 1867. február 19-én
Verdi Trubadúr című operájával ünnepi díszelő-
adást tartott. Nyitány előtt zenekari kísérettel a
kórus elénekelte a magyar Himnuszt. 1867. má-
jus 14-én Follinus János magyar társulata tartott
díszelőadást Temesvár szabad királyi város „al-
kotmányos úton választott” tisztikara tiszteletére.

Operetteket, drámákat, társalgási darabokat
vitt színre 1872 tavaszán a Béga-parti városban
Aradi Gero együttese, de a publikum körében a
legnagyobb érdeklődést a népszínmű-előadások
kellették, mert – úgymond – „a közönségnek ke-
vés alkalmá van itt helyben megismerkedni a
népélet szokásaival”.

SEKERNYÉS JÁNOS

Kukorelly Endre

Ezer és három. Nem túl komoly valami a nőkről

Először is, nem vagyok szakértő, valamiféle Don Giovanni, akinek hatszáznyolcvan jött össze Itáliában, kétszáz németföldön, *ma in Ispagna son già mille e tre*, ezt leszögezem. Amolyan íróféle, aki a szakértő szerepében tetszeleg, amikor nőkről esik szó, elég rémes. Ugyan, ki mondhatja azt el magáról. Az ember inkább csodálód-csodálkozó megfigyelő, hivatásos bámuló, figyeli az életet, hogy az hogyan megy, és hogy' megy benne a nő. Nők, magyarok.

Nyugodt lehetsz, ugyanúgy megy, nagyjából ugyanúgy, mint bárhol: a Földön. Megy szépen, kissé ring, amennyire a dolog megkívánja, hogy most ez-e a dolga, vagy történetesen más.

Persze ez a nagyjából az érdekes. Legjobb téma. Mert magyar nő, hogy mondjuk barna lenne az istenadta, ropogós megfogni-való, no, meg tűzrólpattant, ráadásul Piroshka, tipikus magyar nő, olyan nincs. Mindenesetre Piroshka akad bizonyára, és lehet, hogy Piroshka amolyan pirosbarna menyecske. Bár nem túl valószínű.

Mégis, komolyabbra fordítva a szót, ha megy mondjuk a Teréz körúton a pesti nő, van ilyen, az akkor, úgy, ahogy van, egy pesti, csupán az a kérdés, mitől. Összetett kérdés.

Egyrészt Európától olyan, az európai kultúra viselkedésmintáitól. Ezek a formák pedig mindenütt nagyjából ugyanazok, ha nem is ugyanabban az időben ugyanazok. A nő valamiféle szentség, tisztelet tárgya, némiképp tárgy tehát: kezét csókolysz, térdrehullsz, életed árán véded őt, párbaj a becsületért. Nő az, akit felsegítünk és lesegítünk, felsegítjük a kabátját, lesegítjük róla a melltartót. Előreengedjük a kapuban, nyilvános helyen viszont mi megyünk előre, esetleg arrafelé repkedő söröskancsók miatt. Nők balján haladunk, mert bal oldalunkon függ a kard, az épp, amivel megvédjük őket, lásd ehhez a rendi országgyűlésen Mária Teréziának életét és véréit felajánló magyar nemességét, amint, vitam et sanquinem, véreit igen, ám zabot nem, zabról szó nem lehet, amit úgy kell konkrétan érteni, hogy meg lesz halva a királynőért, csak pénzt ne várjon. Ilyen lovagias nép! A képet szépen kiegészíti Madáchnál az a rész, mikor Ádám Keplerként kesereg asszonya miatt, aki leginkább udvari hívságokkal foglalkozik. „*János, nekem szükségem volna pénzre*”, jelenti be Éva. Legalábbis Madách szerint.

Másrészt viszont a pesti nő Közép-Európa kellős közepe. Ezt viseli. Enyhén avított szokások, muszáj elviselnie, elviseli tehát. Nők tehát

viselkednek. Férfiak is viselkednek, nők azonban, ha lehet, még annál is jobban, mondhatni, felfokozottan, egyenesen viseli magát, méghozzá nőiesen viseli. Csak hogy attól függ, mit jelent nőiesen viselkedni, mert ez valóban radikálisan változik az idővel, Európán belül is, ha az egyik kultúrávezetőből a másikba csöppensz, Svédországból Spanyolországba, Angliából Ausztriába, más és más a helyzet. Legalábbis európai szemmel, egy japánnak, gondolom, föl sem tűnne.

Hogy Lengyelországban a nők már úgy emelik kézfogásnál a karjukat, lazán lendül fel kézcsóig, mivel ott ez megy, a kézcsók, egy német viszont ettől inkább megijedne, nicsak, a vadember meg akar harapni. Ami a magyarokat illeti, nincsenek ilyen megkötések, hanem ahogy jön. Szabad nép. Közép-Európa, más ütemű polgárosodás, némely formák, lényegesek, nem lényegesek, tovább élnek, mint nyugatabbra. Ám nem minden előny érény, amikor valamely állapotot nem pusztán előnyként regisztrálnak, hanem rögvést erényre stílizálják, a hagyomány bizonyos elemeit, pusztán mert fennmaradtak, eleve levitézlett, nevelésdolgokként értékelik. Bizonyos hagyományok igen üdítően működnek legmaibb körülmények között. Viselkedés másokkal – a másikkal – mint hagyomány, magunk-viselése, mint hagyomány.

Hogy milyen a pesti nő, annak azonban legfontosabb oka, ezt nem lehet megkerülni (meg nem is akarom), a rendszer. Milyen rendszerben él az ember, történetesen a nő, sajnos, ez a legfontosabb kérdés. Amivel nem a magunkkal szembeni felelősséget akarom elkenni. De hogy valakitől mennyire vették el az idejét, életidejét, milyen energiákat szív el belőle a pusztá lét- és családfenntartás, egyáltalán, milyen anyagi javakkal bír, és ez milyen biztonsággal tölti el. Milyen erkölcsi javakkal. Mik az információi a világról, saját magáról, mennyire tud egyáltalán ebbe belemenni, a saját lelkébe is, megvan-e legalább a lehetősége annak. Milyen alaposan tud testi-lelki dolgaival foglalkozni. Vagy kénytelen megelégedni felszíni mázolásal. Kifesti magát, és egy viszonylag jó harisnyát húz, ahogy a körüli házakat "tatarozták": kívül színre mázolták, belül csak hadd romoljon tovább. Mennyire befolyásolja az állandó agy mosás, tud-e ellene védekezni, vagy túl kimerült ahhoz, legyint, kikapcsolja a figyelmét, beáll, bólogat, arcán megjelenik az a fáradt ránc. Egyszerűség kedvéért elfogadja úgy, ahogy van, hagyják

békén. Kopjanak le róla. Ha már amúgy is minden elég slamos, akkor ő is kicsit slamos, kinek van ideje annyit bíbelődni. Dolgozó nő, semmi öntudat. Férjhez megy, elereszti magát. Ha nem akar, nem is tud, akkor kezd beleszürkülni, aztán egyszer csak nekiveselkedik, kiszínesedik újból, és megint ring egyet. Vagy ha már elege lett a férjéből.

Pesti nő. Mégis magyar. Valamiféle dzsentriflagóma vagy mi, hogy a nő szentség; szent, és kihagyják a dolgokból. A dolgok férfidolgok, ez nagyjából mindenütt így van vagy volt, Magyarországon viszont tovább tart. A két világháború között éppen tombolt, ilyen szellemben készült "jópofa" filmek szériái komoly hatást gyakoroltak. Jövel aztán a traktoroslány, komisszárnök, egyéb harcos elvtársnők tömkelege, amit azonban erőltetnek, azért se megy, nem csak a mindent előlő csodálatos bárgúság miatt. A bájos kőkemény emancipációs mozgalmaktól viszont el vannak vágva; és így tovább, és körbe-körbe.

Magyar nő, tehát. Megy a Körúton, és ahhoz mégis összeszedi magát. Ilyenkor koncentrált és sugároz, ahogy vonul a járdán, nem lehetsz benne biztos, nem mondd meg, hogy a Goldbergerben szövély, a tanárképzőn harmadéves, vagy adminisztrátor valamelyik kellemetlen állagú hivatalban. Nem úrinő, nem cselédlány, nem is amolyan munkásasszony, hanem lépked egy csinos kevercs, mindenféle rétegekből összegyúrva.

Azért jócskán bizonytalan is ettől, ha eléggé magabiztos arcot ölt is.

Szoknyában libeg, szívesen vesz szoknyát, ugye, jó a lába. Még elvárja, hogy előreengedjék, elvárja az udvarias megszólítást, le- és fölsegítik, elfogadja, viszont nem várja, de csak kicsit lepődik meg, a kézcsókot. Kifesti magát, nem annyira, mint egy francia vagy lengyel, jobban, mint a német. Nem lehet leszólítani, mégis akad, aki próbálkozik. Azért mégsem olyan lehetetlen. Ha német, lehetetlen, ha olasz, lehet.

Azután: problémák a férfiak körül, alaposan kibeszélve, erre tartandó barátnő. Részletes körkép és véleménycsere férfiakról, munkahelyen, érintve ágybeli dolgok. Pesti nő utcán a legcsinosabb, otthon elég vacakul előadva, munkahelyen pedig a leharcolt szoknyájában, köpeny, meg a bentre rendszeresített guszustalan papucs. Fecseg és kávézik, mert fáradt, beszélgetni fáradt, azért fecseg, és mert aludni is fáradt, azért kávézik. Ettől azután fel van dobva, majd alaposan leejtve. Mindez körülbelül ilyen. Úgy nagyjából.

Nagyjából, vagy egyáltalán nem.

Dénes László

Tudod, a szerelem

*Lehet, hogy ötletelen, ócska jószág,
Lehet költői dac, vagy csak álom,
Onhittség, ösztön, átmeneti jószág,
Vagy könnyelmű fogadás, de állom!
Játék, mit ketten játszanak, s ha győznek,
Majd rátelepszik lelkükre a gond,
S mert egymást féltve körbe kergetőznek,
Idő múltán az egyikük bezsong.
Teher, mi húz, hiány, mi bánt, lelomboz,
Még akkor is, ha testre test omol,
S ha vége, hát a csalódás feloldoz
Az adott szó és sajtó múlt alól.
De hadd most ezt, tapadj a mellkasomhoz,
Feledve mást, míg arcom rád hajol.*

Burok

*Egyszer majd égbe zúdul vissza minden zápor,
Agyó, a horizontra költözik a tábor
Váradról, hol nem dallják már levét a hegynek,
Se ezreknek, se százaknak, se ama egynek.*

*Egyszer majd végtelenre állítom a filmet,
S addig pereg a legutolsó kocka, míglen
A legeslegfájdalmasabb, kínzó hiányok
El nem hervadnak, mint a szomszéd virágok.*

*Egyszer majd megírom a legvégső szonettet,
Afféle búcsúzó, lágyan ölt, modernet,
S megbántom mindet, kit valaha is szerettem,
Magamra maradv magammal, csak mi ketten.*

G. Pataky András

A tél acélkék lovai

Ködkucsáját
mélyen a szemébe húzta az
erdő.
A tél acélkék lovai
deret legelnek
a fákról,
hosszú nyakukat
a magasba nyújtják,
széttérülő sörényük,
rejtelmes,
fekete
álom.

Elnézem őket,
és csengőtlenül
hull rám
az elfásult idő.

(Az Irodalmi Jelen Könyvek következő,
már nyomdakész köteté G. Pataky
András összegyűjtött verseit fogja
tartalmazni. A kötet a fentebb közölt vers
címét viseli.)

Kovács katáng Ferenc grafikája

Nagyálmos Ildikó

A tér

Nem megyek már többé le a térre
azt mondják, ott földig ér az ég
és a házak egymásra borulnak
kásává olvadt a kút körül a jég.

És azt is mondják, akik ma már holtak
hogy a tér az tágas, mély verem
és ott nappal is csillagok hullnak
a tér mennyország, hol áldás nem terem.

Estéknént, ha kiolvad az alkony
álmodom, hogy szívárvány a tér
és lelopódom ismét, gondolatban
ott vagyok, de nem tudom miért.

Beke Sándor

Ha visszatérsz

Ha visszatérsz a házba,
ahonnan eltemetted,
nyitva még az antik szekrényajtó,
s ott találsz a piros csempékályhán
a zománcozott, kerek fülű
teáskannát,
a villát az edények között
a mosogatóban,
a pamacsot, s a borotvát
a habos vízzel teli fehér lavórban,
a kockás inget a székátlán.
Keresd őket a fénykoszorúk
ittfelejtett illatában,
s a kandallótükrökből valaki
szembenéz veled:
a konyhaasztalon szárad
az utolsó kenyérszelet.

Világlátott egérke oroszul

Kányádi Sándor tavaly év végén Moszkvában járt – és nem csupán a karácsonyra, újévre készülődő orosz fővárost kívánta megcsodálni. Hogy miért járt ott, arról beszél az Irodalmi Jelen olvasóinak.

– Az utóbbi időben, tudomásom szerint, meglehetősen lazák a magyar–orosz, illetve a román–orosz irodalmi kapcsolatok. Hogyan, miért került hát most egy romániai magyar költő Moszkvába?

– Lényegében közös meghívás volt a Magyar Művelődési Központ és a Raduga (Szivárvány – a magyarországi Mórahoz hasonló jellegű, ifjúsági) kiadó részéről. A Radugánál jelent meg az Illyés Gyulát és másokat is tolmácsoló, a legjobbak egyikének számon tartott Tánya Voronkina fordításában egy gyermekeknek írt kötetem, a Világlátott egérke. Nos, a Radugánál kiadott könyv nagyon szépen illusztrált, sokkal szebb, mint a magyar kiadásban eddig megjelentek. Ha jól emlékszem, a könyvem először 1984-ben jelent meg a Móránál, s azután többször itthon is. Hogy a rajzok nagyon jók, nem csoda, hisz az orosz grafika mindig is híres volt, jelenleg az olasz ifjúsági könyvkiadás egyik fő illusztrációs forrása az orosz grafika.

– Milyen maga a fordítás?

– Szerencse, hogy egy ilyen nagy irodalmi nyelvnek, mint az orosz is, vannak anyanyelvű fordítói, azaz oroszok, akik megtanultak magyarul. Mármost köztudott: a jó fordító az, aki azt a nyelvet tudja jól, amelyre fordít. Két nagy irodalmi nyelvben, az oroszban és a németben vannak ilyen fordítók, ami még a régi világ hozadéka. Hál'istennek Tánya Voronkina most már támogatásban is részesül; eddig a magyarból fordítók, akik többen vannak, „éheztek”, mert megszűntek a régebbi kapcsolatok; pedig a magyar kormányzat támogathatta volna az eddig le nem fordított klasszikusok vagy jelenkori szerzők tolmácsolását.

– Oroszországban mekkora példányszámú egy gyermekeknek szánt könyv?

– Háromezerben jelent meg az enyém; ez egy kezdő példányszám, ha sikere lesz, utányomják.

– Az új könyvet, gondolom, főleg ha szerzője külföldi, Oroszországban is beharangozzák. Hogyan teszik ezt ott?

– Két bemutató volt. Van Moszkvában egy honismereti iskola – a magyar kolónia, a kereskedők, diplomaták stb. gyermekei járnak oda –, ahol a történelmet, földrajzot és irodalmat magyarul tanítják, és érettségizni is lehet belőle. Nos, volt egy találkozó

a moszkvai magyarokkal, a különben nagyon szép Magyar Művelődési Központban, és volt egy orosz est, ahol bemutatták Illyés Gyulának a Radugánál megjelent híres 77 magyar népmeséjéből készült válogatást, Varga Domokosnak egy mesekönyvét és az én kötetemet a szépszámú – 70-80 fős, nagyrészt orosz közönségnek. Az Inoszttrannaja Lityeratura főszerkesztő-helyettese, Larisza Vasziljevna beszélt, meg a fordítók.

– Az egykori Szovjetunióban az említett lap („Külföldi Irodalom”) a legtekintélyesebbek egyikének számított. Rangot jelent, ha vezető munkatársa mutatja be Kányádi Sándor kötetét.

– A magyarországi (egykori) Nagyvilág megfelelője valamikor a világ legnagyobb példányszámú irodalmi lapja volt: átlagosan félmillió (1), de olykor 700 ezres példányszámban jelent meg. Csak összehasonlításként az én könyvem 3 ezres példányszámmal: ma az Inoszttrannaja Lityeratura hétezer példányban jelenik meg a még mindig 17 millió négyzetkilométeres Oroszországban... Az orosz irodalmi lapok – mondjuk a mi Látónknak, Székelyföldünknek megfelelőek – bizony 2-3 ezres példányban jelennek meg. Mint a mi lapjaink...

Az Inoszttrannajánál régebbi kapcsolatunkra való tekintettel immár mint ismerősnek meséltek az oroszországi irodalmi helyzetéről. Ami a miénkhez hasonló... A példányszámok egyébként a napilapoknál s katasztrofálisan csökkentek.

– Mi a benyomása a mai Moszkváról?

– Egy hétig voltam ott, rendkívül melegen fogadtak, a húsfokos hideget leszámítva, persze. Moszkva általában a világ egyik legrágbább városa – amit én is tapasztaltam, noha az ellátásom biztosítva volt –, és tiszta. Megcsodáltam a szovjet időben lerombolt, majd körül kőre újjáépített katedrális. Jártam egyébként színházban, és erről eszembe jutott a ti aradi színházatok. Egy kétszemélyes oratóriumomat – Znorovszky Attila rendezésében – Aradon mutatták be először; később Temesváron, 1990 januárjában, de hát akkor senki sem járt színházba. Moszkvában szóba került, poharazgatás közben, ez a darabom is; mondtam, ha bemutatnák, meghívánk őket Aradra is, csak egy olyan száz személyes tolmácsberendezés kellene...

– Milyen a színházi élet Oroszország fővárosában?

– Miközben a Vasziljev Színházban néztem egy darabot, arra gondoltam: sejtem, milyen előadásokat fogok látni itthon kb. két év múlva. Moszkva, ugye, világszínház-központ. Hét évvel ezelőtt, amikor ott jártam, egy előadás után megkérdeztem: mióta megy a darab? Mondták, hogy öt éve. Mire én azt válaszoltam: ezt én már láttam nemrég Kolozsváron. Moszkvából „gyűrűzött be”...

Kérdezt: JÁMBOR GYULA

Ferencz Zsuzsanna

Kik ügyei

(részlet)
17.

Valahányszor (tehát gyakran) újabb bonyodalmakat szült a román politika, Kiknek a cítor-történet jutott az eszébe.

Az úgy volt, hogy amikor a Ceaușescu korszakban megfogatkoztak a román metaforák, valakinek sikerült újabb főnevet találnia a kárpáti zseni számára. Azt, hogy cítor. Ami magyarul azt jelenti, hogy alapító. Honalapító vagy templomalapító. Honalapítónak nem lehetett fordítani, gondoljunk Szent Istvánra. Templomalapítónak sem, mivel hogy Románia nem templom.

Akkor az egyik újságíró kitalálta az alapító-letéteményes kifejezést.

– Micsoda marhaság – mondta neki Kik. – Ez azt jelenti, hogy rábízták megőrzésre Románia alapítóját.

– Valami csak rábízták – válaszolta a nyelvújító.

Ebben meg is egyeztek. Teltek az évek. A nagyvezért főbe lötték.

Újajta zürök kezdődtek és folytatódtak.

Kik váltig csodálkozott rajta, mennyi baj lehet egy ilyen aránylag kicsi országban.

– Az alapító a hibás – gondolta –, merthogy őrizniük kellene.

18.

Kik Franciaországba repült. Zúrichben három óra várakozás után gépet kellett cserélnie.

Valahol hallotta, hogy romániai turisták, ha nincs svájci vízumuk, lefizetnek negyven kemény svájci frankot, a határonél hagyják az útlevelet, és pár óra elhagyhatják a röpteret.

Gondolta, kipróbálja, és felhívja a röptér mellett lakó barátnőjét, iszunk együtt egy kávét.

Az valami csodás volt, a határon milyen lassúsággal töltötték ki a kellő űrlapokat. Mikor ezzel végeztek, elkezdtek számolgatni, hogy hány dollárnak felel meg a negyven frank. Nehezen összeházták a visszajáró pénzt, majd írtak egy nyugtát az összegről. Közben háromszor is megkérdezték Kiket, miért akarja elhagyni a röpteret.

Mire mindennel végeztek, Kiknek alig negyven szabad perce maradt, mégis kiment a röptérről, hiszen ezért fizetett.

Odakinn dühösen vásárolt egy almát, és visszatért. Amikor visszakarta az útlevelét, beharapott a zürichi almába. Nyüves volt, eldobta.

Hazatérte után valaki megkérdezte tőle, milyen Svájc.

– Szép ország. Csak tele van férges almával – válaszolta Kik.

19.

Persze Kik is félt az öregségtől. És az öregedéstől.

Fiatalkorában úgy gondolta, az öregség attól keletkezik, hogy biz-

nyos titkos csapatok eldugulnak az emberfiában. Néha viszont úgy tűnt, hogy épp ellenkezőleg: a csapatok elromlanak, és folyvást csorognak.

Ahogy teltek az évtizedek, Kik azon kapta magát, hogy egyre több férjet, barátot, érzést, csontig rágott gondolatot ad másnak, és odaajándékoztatja könyveit, személyes tárgyait is.

– Mit teszel, te? – kérdezte önmagától egy szilveszter éjszaka.

– Ittom magamban a halált – válaszolta.

20.

Németországban Kiket nagy megtiszteltetés érte: a barátok meghívták egy parti bowlingra.

El is ment velük. Igazi nagy nőnek érezte magát, hiszen oly sok amerikai és nyugati filmben bowlingoznak a sztárok.

Megmagyarázták neki a szabályokat. Izgatottan nekilátott, és sok-sok bábut sikerült ledöntenie. Olyan büszke lett, mint egy kakas. Vagy egy szerb.

Hazatérte után elmesélte bowling-élményeit.

– Szóval te kéztél – vágta rá élettársa.

– Há' mi? A bowling az a teke? – Igen.

Kik tudva tudta: sose bocsáthatja meg a bowlingnak, hogy csupán teke.

Közyűlés előtt az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL)

Egy éve, 2002. február 9-én alakult meg az erdélyi magyar írókat tömörítő érdekvédelmi szervezet, az E-MIL, amelynek nagyon rövid idő alatt az irodalmi közélet fontos szereplőjévé sikerült kinőnie magát. Az E-MIL az egyéves évfordulóra időzítette a szervezet Közyűlésének megtartását, melyre február 8-án, 11 órai kezdettel kerül sor Kolozsváron. Az Erdélyi Magyar Írók Ligájának van, mire büszkélkednie, hisz olyan eredményeket mutathat fel, amelyekre nem volt példa. Előz, ha csak a Faldy György-féle tavaly júniusi kolozsvári gálaestre,

a Zetelakán hatvan író részvételével lezajlott írótaborra, vagy a Szatmárnémetiben lezajlott, jelentős pénzüsszeggel járó irodalmi díjak átadására gondolunk. Az E-MIL a Bánságot sem felejtette el, tavaly novemberben hat neves író (élükön Fodor Sándor E-MIL elnökkel) öt bánsági településre látogatott el és olvasott fel írásaiából. A 91 tagot számláló szervezetnek a következő bánsági írók a tagjai: Anavi Ádám, Böszörményi Zoltán, Eszteró István, Kárácsy Zsolt, Kinde Annamária, Nagyálmos Ildikó.

SÁNTHA ÁTTILA

paország.
Írástudók, historikusok és politizáló újságírók használták ezt a találó szókapcsolatot a Duna Televízió egyik adásában valamikor a polgári kormánykoalíció létrejöttének az évében. Akkor, amikor az arra hivatottak, jó nyolcvan éves politikai amnézia után, ismét nemzetépítésbe fogtak.

A meghívottak (a költő Lászlóffy Aladár, a történész Benkő Samu és Marosi Barna újságíró) arról váltottak szót e műsorban, hogy európai jelenlétünk 1100 éve tanulságoként vajon mit mutathat föl a Kárpát-medencét és a kereszténységet választó magyarság – és legfőképp: mit a minket sújtó térképszabdalások következtében határon túlra rekesztett „családtagok” –, akik az elhíresült „történelmi válóperek” jogtalanságai folytán Szent István egységet sugalló földjén a harmadik évezred küszöbén is külön életet kénytelen élni. Becsapottként, de akár kicsapottként is. Hogy stílszerűek legyünk: egy idegen ház mostoha sorsban élő, megtűrt vagy meg se tűrt egyedeként – gyakorta jogvesztetten.

Apaország.

Vajon a véreit, édes gyermekeit pénzért elhagyó Budai Ilona erkölcsi-lelki tragédiája sújtja évszázadok óta korbácsként a Kárpát-medencei magyarságot? – vágott mindannyiunkba a költői kérdés. A megtartó „családi meleg” akarásának a hiánya? A nemzeti összefogás és közös tenni akarás lehetőségének erőt és lelket emésztő hiánya? Minek láttán ugyancsak a toll emberei emelték fel (szinte égre) figyelmeztető pennájukat Kemény Jánostól Szabó Gyuláig, Zrínyitől Illyés Gyuláig, Mikéstől Sütő Andrásig.

Apaország.

Nyelvi leleményünk olykor a történelmi botoságaikat kénytelen kijavítani. Pótolni valamivel, ami meg-hökkent, elgondolkodtat. Apaország. A hasonló szövelemények legtöbbször nem bírják el az elemző el-

Bágyoni Szabó István

Magyar családi titkok a Kárpát-medencében

„Anyám, édös anyám, ne hagyj el az útba”

(Budai Ilona)

me továbblépéseit. Az apaország fogalmunk viszont igen. Gondoljunk csak bele: a család, mint nemzeti egység, régóta nem a sajátunk; a hét udvartartásban élő magyarság apró tagjai leginkább csak az ítélelőbíró által kiszabott vasárnapi szülőlátogatásokkor találkoznak. Hogy a közös csemete után járó eltartást ki fizette, vagy kinek kellene fizetnie, arról jobb nem is beszélni. Volt idő, bizony mondom, amikor az édesanya is, az édesapa is a maga külön boldogulását kereste – ha nem volna elrettentő, úgy is mondhatnók: nagyhatalmi utcasarkokon – váltakozó sikerrel.

Kimondott persze más is azon a tévíván. Példának okáért az, hogy hiába indul be a gazdasági szintfeltöltődés – a közlekedőedények törvénye folytán –, ha az elszakított magyarság történelmi tapasztalata, az erdélyi, a felvidéki, a vajdasági magyarok olykor verbe kerülő „történelmi élménye”, a „lelki-erkölcsi túlélés példázata” nem szüremlik be az anyaországba. Ha első királyunk, az egész magyar nyelvterületen szentnek tudott és emlékezésben is szentként kezelt Istvánnak az egység-eszménye nem válik ismételtlen közkinccsé – az ezredfordulón is. Hogy hiába az odaírt, mondjuk Erdélyi részi vállalkozói kedv felpörgetése, ha a Budapestre érkező székely-magyar lenacionalistázzák, mi több, leoláhozzák, aztán leirredentázzák lépten-nyomon, magyarán: ha megbélyegzik azért, ami magyarnak tartotta meg őt a történelem forgószelében. Ugy, hogy sem internacionalista, sem irredenta nem lett. Sovén sem!

Ákár a fenti stúdióbeszélgetés ismételt közvetítésével is kezdhették volna adásukat azok a tévécsatornák (és vendégeik, voltak néhányan a szomszédos országokból is, de a távoli rokon népektől is!), amelyek a trianoni békediktátum után nyolcvan évvel és negyvenöt esztendővel a győztes 56 után végre hírlí adhatták a nagyvilágnak: a harmadik évezred elején, az EU-csatlakozás küszöbén Magyarország jogában állónak tekintni, hogy a köré kényszerített országhatárok fölött – a nemzeti egység szent elvét figyelembe vevő – erkölcsi-szellemi hidat építsen a magukat magyarnak tartó nemzetrészek felzárkózása érdekében, és ehhez megteremtse a megfelelő gazdasági feltételeket is. Hogy a közeljövőben amúgy is (várhatóan) lényegüket veszített országhatárok mögé szorultjaink ne érezzék magukat eltaposottnak, másodrendűnek, kisebbséginek. Hogy élhessenek európai magyarként.

Szinte hallom a múlt századot átélő édesapámat, intetet a határtalan múltból: mi ott voltunk, ahol kellett, Isonzónál, Donnál, csak a budai Szénatérrel hiányoztunk! Igen, látom nyomorúságos nyolcvan évünk égi csatornáin: hogyan sülyed maga alá a magyar, miként találja ki a maga megsemmisítésének a módozatait – mindennapi viselkedésében, hiteltelenné válásában, erkölcsi és nyelvi züllésében egyaránt. Miközben valakik folyton arról tesznek tanúbizonyságot, hogy él és a nagy internacionalizmus hálójában lubickol a nemzet.

Nem élt és nem lubickolt – legfőlegb egy-egy hétfői sörözésben, vagy határon túli házításkolásban élhette meg (és ki) a maga magyarságát.

Ezen a ponton minékünk is tisztáznunk kell valamit. Például azt, hogy a leszakított nemzetrészek, népcsoportok sorában az erdélyi magyarság történelmi helyzete elüt a többiétől. A más (román, szász) európai kultúrákkal való húzamosabb együttélés okán az erdélyi magyarság olyan többlettapasztalattal rendelkezik, amely időtálló – a következő ezredekre mutató – alapnak minősülhet. Apára jellemző férfimunkának.

A felvidéki magyarok már egy éve új történelmi helyzetből kereshetik önmagukat („családjukat”), a szerb népirást megálló Nato-gépek ittléte óta a vajdasági magyarok úgyszintén sajátos tapasztalatokat kénytelenek gyűjteni. Igaz, olykor véres áldozatok árán létezhetnek – „magyar keresztfák között”, ahogyan a mirovai börtönben vértanúhalált halt felvidéki politikusunk, Esterházy János írta.

Ugyancsak őtől származik az az állítás is, miszerint a történelmi keresztfák és vértanúságok nélkül nem beszélhetünk igazi nemzetről. Igazi családról. Márton Áron – a magyar katolicizmus e század legnagyobb püspöke hasonló igazságokat fogalmazott meg – maga is a magyarság megcsalhatatlan áldozatainak életét élte. És halta...

Vajon az áhított „családi harmónia”-hoz minden feltétel adott?

Mi úgy szeretnénk hinni.

Igen ám – mondhatjuk Tamási Áron Ábele stílusában – de minékünk még mindig csak „hétvégi édesanyánk és hétfégi édesapánk van”.

Pedig a székér halad! S a kutyák egyre csahosab-
bak.

Vajon miért, hogy csak nyelvében leleményes a magyar?

A temesvári tárlat megnyitóján a művész és a sorok írója

A lom és valóság szövevényéből sejjik fel előttem Bottlik Tibor festőművész alakja. Magam előtt látom a huncut mosolyú öregurat, amint túlságosan hosszúra növesztett haját hátrasimítja és betessékeli a műtermébe. Kunyhó és palota furcsa keveréke volt ez az ördögös műhely. Kupolaszerű tetőzetén át gazdagon áradt a fény, sugarakat szórt a festményekre. Csak egy régi lemezzajzó zenéje hiányzott, hogy megkezdjük az időtazást és Boksánbányáról Budapestre, Bécsbe, Münchenbe, aztán a minden szerelmek városába, Párizsba repüljünk.

1972-ben kopogtattam be először Boksánbányán a Mihai Viteazul utca 14-es szám alatti műtermébe.

Harmincegy esztendő telt el azóta! Mégis minden olyan élénken él ma is emlékezetemben. Az ismerkedésünk természetesen, fesztelenül zajlott. Bottlik mester sürgött-forgott a művészi rendtelenségben pompázó műtermében, hol kávéval melegített, hol itallal akart kínálni, hogy nyugodtan elbeszélgethessünk. Vidámnak, életerősnek látszott, bájos humorral fűszerezte mindazt, amit az életéről és munkásságáról elmondott. Aztán kézen fogott és a festmények elé vezetett. Portrék, csendéletek színes világába. Látogatásom élményeiről kábult lelkesedéssel számoltam be egy riportban, amelyből nem hiányzott a Mester európai műveltségének részletes bemutatása sem.

A „Maestro” levelei

Elküldtem neki a cikkemet és izgatottan vártam a visszhangot. 1972 november 18-i keltezéssel végre megérkezett az első levél. „Kedves Mária! A fesztelen baráti hangulat, mely kedves látogatásának első percétől kezdve végigkísérte társalgásunkat, adta meg nekem a bátorságot a „családias megszólításhoz”, mellyel soraimat kezdtem. De lássa: lehetne valakit másképpen mint családjában, melegséggel szólítani, valakit, ki annyi átérző lélekkel, annyi igaz őszinteséggel, megható szavakat talál a legszebb dicséretkezhöz, melyekkel munkásságomat elhalmozta? Nagyon köszönöm, hogy megtartotta primitív műtermem hangulatát és köszönöm, hogy oly meggyőzően elmondja olvasóinak is, hogy szerény műveim képesek benyomást kelteni... Hálás híve, Bottlik Tibor.”

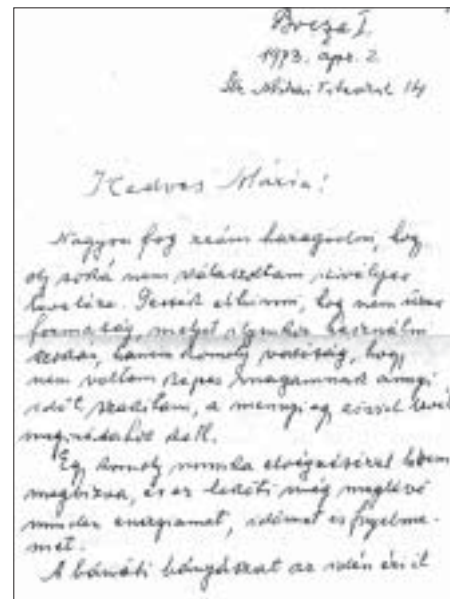
Mi kellett volna több egy fiatal újságírónak, mint ilyen elismerés ahhoz, hogy merész tervet gondoljon ki? Elhatároztam, hogy kiállítás rendezek Temesváron, a Mester kilencvenedik születésnapjára. A Szépművészeti Múzeum akkori múkritikusa, Podlipny Annamariénak találta az ötletet. Elgondolásomat meg is írtam a művésznek. A válasza 1973. április másodikán érkezett meg. „Kedves Mária! ...Egy komoly munka elvégzésével lettem megbízva és ez le-

köti minden meglévő energiámat, időmet és figyelmemet. A bánati bányászat az idén éri el létezésének 250-ik évfordulóját és ezt nagy ünneppel fogják megülni. Ez alkalomra megrendeltek nálam egy szobrot. Nagyon csodáltam, hogy hozzám fordultak és nem, mint általában szokás, egy dilettánshoz, kikkel bővel el vagyunk látva szobrászatban, akárcsak pik-túrában... A születésnapom 1884. október 16 óta mindig ugyanaz, akkor voltam zéró éves, a többi már egy kis számítás dolga. Ami a tárlat gondolatát illeti, ezért magának, kedves Mária vagyok egész különösen hálás, de ha az ezer nehézségekre és főleg a rendelkezésemre álló munkák kis számára gondolok végigfut a hideg rajtam és nagyon megijedek. Ha ott laknék Temesvárott könnyebb lenne... Kezeit csókolja igazi híve, Bottlik Tibor.”

A levelezésünk folytatódott, a róla írott cikkek sorozata is. Közben izgatottan készültünk a kiállításra, melyre röviddel a kilencvenedik születésnap előtt került sor. Együtt örvendtünk a bemutatkozásnak, az újjászületésnek, amely a Mestert több mint ötvenévi magány után, ismét visszahozta művészvilágba, érezhette azt a sajátos hangulatot, amelyet a századelőn Párizsban felejtett... Unnepelték a Maestrót,

Bottlik Tibor: Öregek, olajfestmény, kézirat-másolat

hatalmas olajfestményei – köztük a Zsuzsánna Hegedűvel és az Öregek – melyeket egykor Picasso mellett állított ki a francia főváros híres őszi tárlatán – ott fényltek, diadalmasodtak a kiállítási csarnokban, újra. Boldog volt az öregúr, sohasem volt talán ilyen boldog. Élete útját járta be gondolatba újra az ünnepség forró órái alatt, s a képzelete a végtelen messzeségbe repítette... Utolsó levelét 1974. július 7-én hozta nekem a posta. Arról számolt be, hogy fájdalmas műtéten esett át, s hogy „ez lett a szomorú vége a szép, megható ünneppeltesnek, mely Maestróvá avatott.” Rövidesen bekövetkezett a vég. Csendesen temették el a boksánbányai temetőben. Barátai és tisztelői egy évre halála után megemlékezést tartottak a temetőben, ahol leleplezték a művész mellszobrát, Octav Ilescu bukaresti szobrászművész alkotását, mely ma is ott őrzi Bottlik mester álmát. Alkotásai a rescabányai múzeumba kerültek. Nemrégiben egy ismerője könyvet írt róla... A napokban apórhirdetésben olvastam, hogy három oldalas önéletrajza eladó! Megsimogatom a leveleit, az én leveleimet és megdobban a szívem. Ezek nem eladók, ezek szellemi kincsestáram örangyalai.

PONGRÁCZ P. MÁRIA

Norvégia, kétezerkettő

A Magyar Írószövetség két tagja él és alkot Norvégiában. Sulyok Vince költő, műfordító évtizedek óta azon munkálkodik, hogy a magyar költészet nagyjai, többek között József Attila, Illyés, Weöres, Pilinszky, Csoóri, Kányádi, s mások alkotásai eljussanak a norvég olvasóhoz. De igyekszik a norvég és tágabb értelemben a skandináv alkotók műveit is magyarra fordítani. Jelentős saját költői munkássága, melyet imáron „három hazája” tölt meg tartalommal. 1956-ban menekült el Magyarországról, de északi állandó otthonából rendszeresen látogatja Magyarországot s egészségügyi okokból Spanyolországot. 2002-ben, 70. születésnapjára jelentette meg a Széphalom Könyvműhely a *Tegnapodban élsz* c. kötetet, mely az 1997 és 2001 között írott verseit tartalmazza. Az Ünnepi Könyvhét keretében Budapesten a Libri Könyvesházban és a Petőfi Irodalmi Múzeumban, valamint Győrben és Ménfőcsanakon volt e kötet bemutatója.

Három földön vagyok hát végül
honos ugyan – és mégis idegen.
Magam előtt is be kell ezt ismernem
józanul, hidegen.

Akik kiüldöztek gyerekkoromból:
nincsenek már, a hatalom
elhagyta őket s el az élet is,
s ha élnének, se hallják a dalom.

S nem hallja más sem. Kik helyükbe
kerülnek, jobbra csak idegent
látunk bennem. Tanúskodásom,
sorsom nekik mit sem jelent.

Gondjaik közt irigylendő csak
az én távoli „luxus” gondom
s közömbös hallgatás a válaszuk,
ha mégis mondom.

Ilyképp vagyok három országban is
mindinkább idegen.
Három föld bánata rakott
fészket a szívemen.

(Sulyok Vince: Három földön)

Ugyanebben az évben jelent meg a Széphalom Könyvműhely kiadásában fordításkötete a *Huszádik századi dán költők antológiája* címmel. Hiánypótló kötet, a dán költészetéről ilyen átfogó válogatás még nem látott napvilágot Magyarországon.

„Az antológia 16 költője közül még hét él és alkot. A legidősebb, Paul La Cour, 1956-ban bekövetkezett halálakor Pia Tafdrud még csak négy éves, s közöttük pontosan 50 év a korkülönbség.

A szerzők sorában csak három nő szerepel, de tüstént meg kell jegyeznem, hogy ez az arány az utóbbi évtizedekben drasztikusan megváltozott. A skandináv országokra nagyon is jellemzően a nők jelenléte ugrásszerűen megnőtt a különböző művészeti ágakban (de a közéletben, vezetői pozíciókban is).

Benny Andersen (1929) az a költő, aki modernisztikus kísérletei ellenére is sikert aratott olvasói körében. 5-10 ezres példányszámban látnak napvilágot verseikötetei. A forrongó, lázongó, ellentmondásokkal teli 60-as évek kihívására látszólag egyszerű, semmitmondó verstémákat választott, s azokat ideál – anti-ideál kontextusba helyezte. Megkérdőjelezhetetlen népszerűségét különös iróniájának köszönheti. A költői én kétségbeesetten kapaszkodik a nagy elődök, a hősök, alkotók, gondolkodók példamutató sikereibe. Mindhiába a nagyszerű ideál, ha apró küzdelmeinkben, csatáinkban magunk kényyszerülünk a magunk lábán megállni.

Legfőbb ideje már
főrr a víz
lángol a föld
vár a világ
Caesar-korúként Sándor
már a Nagy volt
az én életkoromban érve Caesar
már túl volt mindenem
nem fecséregették idejüket
az idő sem őket
ingként viselték az időt
magukon tartották akár
aludtak akár ettek

eltemetve is ebben lettek
én meg csak ülök itt
újságot tartva
karácsonyt tartva
magamat visszatartva
szalasztok el lehetőségeket
találmányoktól reménytelen elmaradva
a világ azonban nem vár
amikor Mozart ötéves volt
amikor Jézus tizenkettő
amikor Kolombusz fölvent a horgonyát
amikor Homérosz
amikor Rembrandt
amikor Pasteur
amikor Darwin
amikor Dalgas
amikor Vinci
amikor Gama
Damoklész
legfőbb ideje már
túl is vagyunk az idején már
a kalapomat
a kabátomat
a biciklicsipejtőimet
most vagy soha (Legfőbb ideje/Pã høye tid)

(Részlet az antológiáról készült tanulmányból, amely az Ághegy c. folyóirat 2003 tavaszi számában lesz olvasható a norvég íróváros, Kovács katáng Ferenc tollából.)

Sulyok Vince versei, fordításai számos rangos folyóiratban jelentek meg a 2002-es év folyamán. Többek között a Hittelben, a Kortársban, a Nagyvilágban, a Magyar Naplóban, a Győri Műhelyben, a Bécsi Naplóban, a Helikonban, a Korunkban, a Kalligramban, az Ághegyben.

Kovács katáng Ferenc 1982 óta él Norvégiában. Az Oslói Egyetem Média és Kommunikációs Intézetének médiaműveke. Az Ünnepi Könyvhéten a Nyiregyházi Megyei Könyvtár meghívására tartott előadást a *Digitális irodalom* címmel. Itt került sor legújabb kötetének bemutatására, mely 16 grafikáját s a képek ihlette 32 írást tartalmaz (K&K Könyvek, Oslo 2002). A szövegek egyik szerzője a norvég és magyar kettős állampolgárságú Szalóky Melinda nyelvész, filmes, jelenleg az amerikai Santa Barbara Egyetem doktorandusza, óraadó tanára. Funny day c. versét Kovács Ferenc fekete-fehér tusrajza ihlette.

(Kovács Ferenc: ... és Formák 1.)

Funny day.
A kristálytűkór meghasadt.
The mirror cracked from side to side.
Furcsa nap.

Fear no more.
Máglyák tűzén ég a hegyhát.
Bonfires dot the rolling hillside.
Ne félj hát.

Fare thee well.
A te utad más: a szemed üzen.
Your world is not mine: your eyes told me so.
Ég veled.

(Melinda Szalóky: The Mirror)

Kovács katáng Ferencnek az oslói Kortárs Dráma Fesztiválról írott tanulmánya az Európai Füzetek 12. számában olvasható. Ugyanígy jelent meg a legnépszerűbb mai norvég drámaíró, Jon Fosse *Névvadás* című drámája Kovács katáng Ferenc fordításában.

A Kalligram folyóirat novemberi száma versfordítását, az Irodalmi Jelen novelláit, grafikáit közölte.

...Kiskopasz sortja városszerte hírből áll.
– Az ő korában! Szörnyülködnek a középkorú nők,
de titokban forgolódnak utána.

– Hiába, mindhiába! Az én koromban – oktatja ifjú tanítványait Kiskopasz tanár úr –, luxus 35 feletti nőkre fecsérelni az időt. Szipka és elfejezett cigarettá, fiaim, ez a hosszú élet titka.

– Dehát a nők, tanár úr – szól közbe egy, a legártatlanabbak közül.

– A nőket, fiam, a szádra ne vedd. Tiszteled és szeresd őket, de ne beszélj rólok.

– De én írtam egy verset. Bevallom többet is.

– Jaj neked, fiam. Nehéz lesz sorod. Megkopszodsz, szakállad nő, utána fordulnak az utcán, hátad mögött összesúgnak a középkorú nők. De egy, az éppen soros mindig fog, nagyon fog szeretni. Ha rárm hallgatsz fiam, elégeted a verseid.

(Kovács katáng Ferenc: A napok maradéka I. részlet)

A 2002-es év igen jelentős eseménye volt, hogy az oslói Norvég–Magyar Egyesület kiadásában megjelent Keresztes László professzor és Ove Lund lektor kibővített magyar-norvég, norvég-magyar zsebszótára.

KOVÁCS KATÁNG FERENC (OSLÓ, 2003)

Szereltem, szikla, szavak ...

Savannah Bay Comédie-Française, Párizs

sz. Catherine Samie, Catherine Hiegel, r. d. Eric Vigner

A Comédie-Française hagyományának – azaz csak klasszikusokat játszanak az ország első színházában – ellentmondó, hogy élő szerző művét mutatták be az idei évad kezdő előadásaként, még hozzá a Richelieu utcai nagyszínházban. Két nő a szereplő, tehát a szerelemről vagyis a férfiról, illetve gyermekéről szól a darab.

Az előadás kezdetén – az író rendezői utasításának megfelelően – a teremben és a színpadon hasonló a megvilágítás: diszkrét szállodai előcsarnoki fény, a beszélgetés itt kezdődik. Egy idő után a teremben sötét, a szín hol lakás (egy szék jelképezi), hol a felidézett öböl (nyugágy), amit a világítás olykor darabbeli színpaddá alakít. Madeleine (szerzői elképzelés szerint végig feketében), aki sok helyen játszott a világon, emlékei összemossodnak. A másik, neve sincs, a szövegben: Fiala Nő (talán az unokája?) utcai ruhában jön be, öltözékét változtatja, égőpáros szoknyában látjuk utoljára, nem véletlen a befejező két szó: a tűz és a tenger. Megismételteti az idősebb hölgygel szinte rituálé szerűen annak a szenvedélyes szerelemnek a történetét, amelyet az valaha megélt, előjön a Savannah öböl meleg víze által mosott fehér szikla képe, ahol egy férfi kiált egy fiatal lány után, majd halálos szerelemmel szeretik egymást. A férfi ugyanakkor volt feleségére emlékezik, aki tizenhét éves korában öngyilkos lett, úgy hogy születés után

kiúszott a tengerre és a kimerüléstől belefulladt. Talán az ő gyermeke a Fiala Nő.

Az intim tér: a teljes hatalmas színpad, amelyet a színésznők bejátszanak, állnak, járhatnak, végigfelelnek. Lényeges hangulati elem a közepén az előteret és a háttérrel elválasztó gyöngyökből álló, óriási áttetsző függöny, amelynek megvilágítása egy délkelet ázsiai trópusi alkonyi tobzódó színeit sugallja, olykor megmozdul, mintha hús esti szellő, mint hárfa húrját pengetné a zsinórókat. A darab kétharmada felé a függöny mindenestől lehull a színpad deszkájára, a háttérben kivetítve Marguerite Duras egy fiatal lánnyal készült kinagyított fényképe. Róla szól ugyanis a darab, kokinkai ifjúságáról, és a mai emlékekről. A "cselekmény nélküli" előadásban a felidézett eseményeknek érzelmileg "itt és most" kell megelevenedniük. Catherine Samie, a Comédie nagyasszonya, számos nagy női szerep megformálója, empátiával valósította meg Duras óriási életpepatzatát megírt figuráját. Az életnél is többet jelentő, halálos szerelem abszolútuma és a hétköznapi szürkesége közötti fázis eltolódás a konfliktus forrása. A két nő előadásában Duras szavait nem csak hallani lehet, vizuálisak, dinamikusak, rezdülések belső drámát is kivetít. Ellipszisek mellett csönd és a kétségbeesés kiáltása váltakozik a két nő dialógusában. Olykor vázlatos mozdulatok, a várakozás, a néma pillanat univer-

zuma tölti be a köztük levő teret. A megvalósíthatatlan vágy okozta belső hevességük hideg, szagotot mondatokban, olykor csak szavakban nyilvánul meg. A szerelmen keresztül lehet felfedezni a szabadságot, sugallja a darab, a régi tudat új tudattá való metamorfózisát véletlenül fokozott feszültségben ábrázolják a színésznők. Az emlékezés azonban fájó aktus, semmi sem biztos, a tér és idő széttörözött, össze kell rakni a mozaikokat, mint egy hevenyészett anamnézisben. A dialógus habozó váltakozása a rekonstrukció ritmusát követi. A történet bizonytalanul körvonalazódik.

A színház és a szó Durasnál egyazon pillanatban születik, az írás a lélegzettel együtt. A színésznők szinte szavalják a szöveget, minden intonáció jelentőséggel bír. Az író színtézisei zenei frázisokban ír. Művei gyakran címükben is kifejezik a zeneiséget (*La Musica*, *Moderato cantabile*, *Indiana Song*, stb). Visszatérő rögzített témák, homogén ciklusokban, regény, színmű, film formájában az obszesszív térség, Indokina, India és a tenger szisztematikus explorálása, léleklében pedig a vágy a szerelmem után, a halál, a birtoklás és az elvesztés. A *Savannah Bay* egyesek szerint magában foglalja Marguerite Duras egész életét, életművét.

A *Savannah* bárhol megtörténhetik. A fehér szikla a megvalósíthatatlan tökéletes szerelmem mítoszává átlénygölvé a világ bármely tengerpartján hívogathat. A két nő megpróbálja rekonstruálni az eseményt, ami magának az előadásnak az alapanyagát képezne, hiszen, egy replika szerint ha a színműt nem írják meg, ez egyenlő lenne a halállal. Durasnál a szűzesség elvesztése, a születés, a tökéletes szerelem – mind: halál. Az emlékezés reanimálás. És a színház az „intenzív osztály”, ahol, mint a *Savannah Bay*-ben az életben visszafordíthatatlant újra és újra életre lehet kelteni.

OBERTEN JÁNOS

Cseh Tamás születésnapjára

Kép: Népszabadság, Domaniczky Tivadar

A dalok afféle be-dekkerékké váltak, ismeretük nélkül nehezebb lett volna eligazodni egy olyan Európa szélén kiépített labirintusban, ahol a hatalom bűjőcskát játszott a gondjaira bízott néppel és nem ritkán magával is. A dalok ezért voltak – és vannak? – oly sejtelmesen, titokzatosan egyértelműek. A dalok nekünk szóltak, a mieink voltak. A dalok,

amikben „voltunk szereplők”, amikben mi voltunk ott félreérthetetlenül, a mi hatvanas, hetvenes meg nyolcvanas éveink, meg a kilencvenesek, az „újabb nagy po-csékolásban”. Igen, ez volt a títok. Hogy úgy tudott, tud olyan nyelven beszélni, olyan hangon megszólalni, amiben senkivel össze nem téveszthető ott volt az életünk. „Kéklő vizen fehér hajó, nyugágyba dölve egy hölgy hever, kezében könyv, úgy úszik el... s benne az életem.”

Eppen ma hatvanéves?

Már régen nincs kora.

Mint ahogy a daloknak is rég mellékes a lemezborítók szereplő dátumuk, mert idővel kiderült róluk – már akkor is a majdnem bizonyosság érzésével sejtettük, amikor „függöny mögött bújva” kellett megszületniük –, hogy kortalanok.

(NOL, 2003. JANUÁR 22.)

Lapszámunk szerzői

Beke Sándor – 1961-ben született Brassóban, költő, szerkesztő, jelenleg Székelyudvarhelyen él és az Erdélyi Gondolat folyóiratot vezeti, eddig tíznél több kötete jelent meg.

Dénes László – 1959-ben született Tenkén (Bihar megye), iskoláit Nagyváradon végezte, ahol jelenleg is él. Költő, újságíró, az Erdélyi Napló főszerkesztője, a Várad szerkesztője. Versei folyóiratokban, antológiákban jelentek meg. Önálló kötete a Búcsú a Majomszigettől (Literátor, 1997).

Ferenc Zsuzsanna – 1947-ben született Kolozsváron, író, újságíró, több németországi, svájci lap munkatársa. Filmjeit külföldön is bemutatták. Első kötete Sok fal címmel 1969-ben jelent meg, 1998-ban összeállította a jelenkori romániai magyar költők négy nyelvű antológiáját.

G. Pataky András – 1948-ban született Pécskán, költő, jelenleg szabadfoglalkozású és Aradon él. Versei folyóiratokban, antológiákban jelentek meg.

Kukorely Endre – 1951-ben született Budapesten, József Attila-díjas vers- és prózaíró, kritikus, szerkesztő, 1985-ben megkapta a Legjobb elsőkötet-díjat.

Oberten János – 1944-ben született Aranyágon (Temes megye), író, újságíró, színházkritikus, a Román Írószövetség tagja. Kötetei: Férfihangok (regény), Rókaszelidítés (regény), Bádogszemüveg (novellák).

Orbán János Dénes – 1973-ban született Brassóban, író, költő, szerkesztő, az Erdélyi Híradó Kiadó igazgatója. Első kötete (Hümeriáda, versek) 1995-ben jelent meg, a legutóbbi (Anna egy pestibárban, versek) 2002-ben.

Parti Nagy Lajos – 1953-ban született Szekszárdon, József Attila-díjas költő.

Sántha Attila – 1968-ban született Kézdivásárhelyen, költő. Kötetei: Münchhausen báró csodálatos versei (1995), Az író úr (1999). Az Előretolt Helyőrség c. folyóirat, majd könyvsorozat szerkesztője. Verseit románra, angolra és albánra fordították.

Szántai János – 1969, Kolozsvár, költő, író, szerkesztő. Kötetei: Kis csigák s nagyok, (1997, Studium), Az igazi és a márványelefánt (1998, Tinivár), Utazások az elefántal, (1999, Dee-Sign), Beszélyek (2000, Polis)

Szekernyés János – 1941-ben született Kajántón, újságíró, szerkesztő, műkritikus, dramaturg, jelenleg Temesváron él. Irodalomtörténeti, helytörténeti, művészeti tanulmányokat közöl.

Az Irodalmi Jelen

összes, eddig megjelent száma olvasható a www.ij.nyugatijelen.com honlapon.

Levélcímek: ij@nyugatijelen.com és 2900 Arad, Str. Eminescu 55-57, Románia.

Kulturális hírek

Szociológiai és szociográfiai pályázat

A Forrás Szerkesztősége és a Katona József Társaság szociológiai és szociográfiai pályázatot hirdet **Törésvonalak** címmel. A szociológiai tanulmányoktól és szociográfiktól azt várjuk, hogy mutassák be a rendszerváltás után keletkezett társadalmi törésvonalakat és írják le, ábrázolják az azok mentén létrejött külön világokat. Az írások terjedelme ne haladja meg az egy-másfél szerzői ívet.

I. díj: 100.000 Ft • II. díj: 50.000 Ft • III. díj: 30.000 Ft

A díjnyertes írásokat és közlésre érdemes pályamunkákat a Forrás a 2003. év második felétől a szakos honorárium mellett közli.

A pályázatra az írásokat 2003. május 31-ig, a szerző nevét, címét feltüntetve kell benyújtani a Forrás című folyóirat címe: 6001, Kecskemét, Postafiók 69.

Korunk-díjkiosztás, lapbemutató

Január 16-án, a kolozsvári Protestáns Teológia dístermében osztotta ki a *Korunk* szerkesztősége a középiskolások számára kiírt *Ablak a jelenre* című pályázat díjait. A pályázatra 78 pályamű érkezett be Erdély teljes területéről. A díjazottak között sepsiszentgyörgyi, kolozsvári, csíkszeredai, székelyudvarhelyi, szatmári, baróti diákok vannak. A díjkiosztáson fellépett a Báthory líceum reneszánsz fúvóscsoportja. Ugyanezért került sor a *Korunk* januári, európai integrációval kapcsolatos számának bemutatására. A lapszám munkatársai közül részt vett a bemutatón Egyed Péter, Hajdú Farkas-Zoltán (Heidelberg) és Pomogáts Béla (Budapest).

Café Bulgakov

Január 13-án tartotta meg első rendezvényét a kolozsvári Café Bulgakovban az újraindult Bretter György Irodalmi Kör. Az első meghívott Székely Csaba fiatal paródiáiról volt, a vitaindító szerepét Karácsonyi Zsolt költő látta el.

A kör következő ülésére január 27-én kerül sor, a vendég pedig Lakatos Róbert filmrendező lesz.

Vízumköteles irodalom

címmel, Balla D. Károly internetes vitafórumot szervezett a www.hhrf.org/ungparty honlapon:

„Nem tudom, rendeztek-e már az Interneten virtuális konferenciákat. Feltehetőleg igen. Valószínű az is, hogy az irodalom aktuális kérdéseit is tárgyalták ilyen módon, bár bevallom, a magyar nyelvterületen én még nem találkoztam hasonlóval. Abban pedig

szinte bizonyos vagyok, hogy a határon túli (kivált a kárpátaljai) magyar literatúrával virtuális tanácskozás még nem foglalkozott. Ez talán nekem jutott először eszembe, és ezért is köszönöm meg külön hangszúllyal minden előadónak, hozzászólónak, résztvevőnek, segítőtársnak és érdeklődőnek, hogy ebben a szokatlan szellemi vállalkozásban társamul szegődött”.

Virtuális konferencia, UngParty, 2003. január

EU-színház alakul a Merlin

Magyarországon egyedülálló kulturális programok színhelye lesz az EU-teátrumként is aposztrofálható Merlin: a klasszikus produkciók mellett vacsoraszínházzal, Európa-fórumokkal, külföldi vendégjátékokkal, koncertekkel. Az eddigi kettőt pedig felváltják a többnyelvű előadások – nagyjából így összegezhető a változás, a teátrum élén bekövetkezett vezetőváltás eredménye. Mindezt kérdésessé teheti azonban az épület és maga az intézmény további sorsa.

Újul a pozsonyi Petőfi-szobor

A Petőfi Sándor Emlékmű Bizottság részéről sor került a pozsonyi Petőfi-szobor restaurálási munkáinak ellenőrzésére. Ezzel kapcsolatban Duka Zoltán Árpád, a Petőfi Sándor Emlékmű Bizottság elnöke elmondta: „Megaláddalással állapíthatjuk meg, hogy a szobor felújítása jól halad. Annak ellenére, hogy nem egyszerű technológiával kellett eltávolítani a pórússágot, a repedéseket, az átítatásokat.” A restaurátorok számos kiigazítást már végrehajtottak, Petőfi arca is rendben van már, készül a hiányzó részek modellezése, a kard modellje már készen van. (Új Szó online)

zEtna – Magazin a vulkán alatt

„A szép ismeretlen – egy külföldi irodalmár nevezte így a magyar irodalmat. Ha nő lenne irodalmunk, akkor kétségkívül kedves bóként értelmezhetnénk kijelentését. Am ez éppen nem mondható el róla, mivel nagyon erősen férfiak alkották meg és urálják máig, ezért a nőies hasonlatokkal nem árt óvatosan bánni. Mert bármennyire vonzó egy társaságban szépen és ismeretlennek tűnni, ehhez nem árt némileg fiatalnak is lenni. A magyar irodalom pedig már több mint kétszáz éve nagykorú, ezért annyira fiatalnak mégsem nevezhető” – írja Mészáros Sándor a zEtna (működött a Zentai Polgár Egyesülete) című internetes irodalmi lapban.

Tallózó

A *Látó* most megjelent, 12. számában verset közöl Király László, Szepesi Attila, Karácsonyi Zsolt, Kibédi Varga Áron, Kovács András Ferenc. A lapban olvasható még: Hatházi András jelenete

(Dolinka), Fazakas Attila novellái, Székely Csaba paródiái, Parti Nagy Lajos naplója, Széles Klára tanulmány a Forrás-nemzedékekről valamint recenzíók.

Január 18.-án osztotta ki nívódíjait a marosvásárhelyi Látó szerkesztősége. A tizenkettedik alkalommal kiosztott díjakat idén Domokos Géza, Jánk Károly, Nagy Attila és Gagyi József vehette át.

A *Helikon* első januári számában Lászlóffy Aladár Bolyai kapcsán ír a bennünk, nagyjainkban túlélő boljaiságról. Kántor Lajos naplójegyzetei, Bertha Zoltán Ilyés Gyuláról írott tanulmányának második része mellett, verseket közöl Ágh István, Szálinger Balázs és Bágyoni Szabó István is.

A hollandiai *Mikes International* január-márciusi számában Tóth Miklós, Csetri Elek, Bányai János, Farkas Flórián, Gömöri György, Szöllősy Árpád, Kibédi Varga Sándor írásait közli. A hollandiai magyarok lapja a www.federatio.org/mikes honlapon olvasható.

Programajánló

A nagyváradi Kiss Stúdió Színház január 28-án 17.00- órakor bemutatja: „En, Francois Villon” - **Varga Vilmos műsorát**. Fanyar humor és pikáns megfogalmazás, az élet szerete és balladás fohász - mindez együtt Villon.”

A Marosvásárhelyi Hahota Szintársulat január 27-én, hétfőn 19.00 órától a brassói Drámai Színházban mutatja be az EGY BOLOND SZÁZAT CSINÁL című 2003-as kabaré előadását. Műsoron Vadnay László, Rejtő Jenő, Lőrincz Miklós kabaré jelenetei.

Tour Info Iroda Székelyudvarhely: Gáll Attila tájképei február 3-ig. A *Városi Könyvtárban* Szabó Károly Törökországi képeslapok című fotóösszeállítását látható.

A Kallós Zoltán Alapítvány ORSZÁGOS NÉPZENI VETÉLKEDŐT szervez Kolozsváron 2003. február 8-9-én, 10-14, illetve 15-24 éves népdalnékesek és népi hangszeresek számára.

A Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Videoklubja, a Színművészeti Egyetem STÚDIÓ termében hétfőn január 27-én este 19:00-órától mutatja be a LA NUIT DE VARENNE(1982) című filmet.

Rendezte: Ettore Scola, belépés ingyenes.

Tranzit Ház, Kolozsvár: január 30-ig látható a Vidéotrafic című kiállítás, mely tizenöt Franciaországban élő művész alkotásait mutatja be.